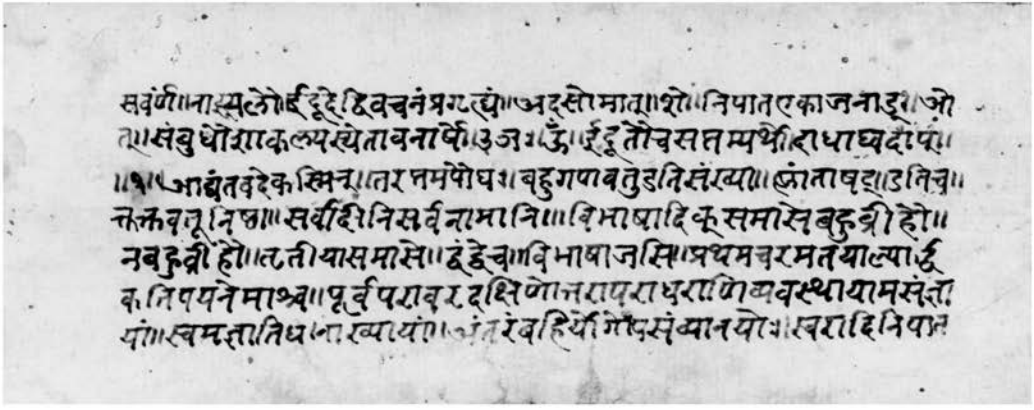

PAGE(S)MISSING

NOT AVAILBLE

1

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June 2017

मव्ययं॥तद्धितश्चासर्वविभक्तिः॥कृन्मेजन्तः॥क्तोसुन्कसुनः॥अव्ययीभावश्च॥शिसर्वनामस्थानं॥सुडनपुंसकस्य॥नवेति विभाषा॥ङयसंप्रसारणं॥ङयाआयनदीतः॥ङिति॥ह्रस्वनदीआपोद्यः॥ङेप्रथमयोरम्॥औङः॥शसोनः॥ङिसिङसांहः॥ङेराम्नद्याम्नीभ्यः॥ङसिङसोरात्॥हृङोःस्यः॥ङेर्यः॥सुडनपुंसकस्य॥नपुंसकाच्च॥अतोमोनाम्॥अदसोसेर्दादुदोमः॥अमोऽश्॥टाङसिङसामिनात्स्याः॥ङेर्यः॥सर्वनाम्नः स्मै॥ङसिङसोः स्मात्॥ङेर्यः॥सर्वादीनि सर्वनामानि॥जसः शी॥ङसिङसोर्न

अ०॥ क्लिशवदासः क्ता॥ रदरिद्रसवर्गदिस्वरि[illegible]सश्च॥ कोसत्रलेतोच्चालिङ्
॥३॥ सिचावामनेपदपुअ॥वागमःहनःसिचियमोगथनोविभाषोपयमने॥स्रो
घोरिच्चनक्तासट॥निष्ठाशीङ्स्विदिमिदिक्ष्विदिधृषःमक्षितिक्षयो
॥१॥उदुपधाभावादिकर्मणोरन्यतरस्यां॥घूङः[illegible]तोपधात्थफान्ता त्वा
हा॥वेविलैंच्यतश्चातविग्रविकृषःकाश्यपस्यालेख्योपधाद्वलादेःसं
श्र्यङ्कलिशस्वदीर्घसृतःअचश्र्यङ्श्वेरनुदात्तोनौचेरनुदात्तोसमा ॥रम्॥
हारस्मरितःनस्यादितउदात्तमर्द्धहस्वं॥एकश्रुतिदूरात्संबुद्धौ॥यज्ञक ॥३॥

मेण्यजपन्युंखसामसुउञ्चेस्तरोवावषट्कारःवषड्भाषाछंदसिनसुब्रह्मण्या
योस्वरितस्यतूदात्तःदेवब्रह्मणोरनुदात्तःस्वरितात्संहितायामनुदात्तानौ॥
उदात्तस्वरितपरस्यसन्नतरः॥२॥अपृक्तएकाल्प्रत्ययः॥तुपुरुषःसमा
नाधिकरणःकर्मधारयःअर्थमानिर्देश्यसमासउपसर्जनं॥एकविभ
क्तिचापूर्वनिपाताःअर्थदधातुरूपप्रातिपदिकंकृत्तद्धितसमा
साश्च॥इकोनपुंसकेप्रातिपदिकस्यजस्त्रियारूपसर्जनस्यकृत्त
द्धितयुक्तेइड्ढ्याःवृद्धिर्युक्तेवृद्धिर्वचनेविशेषणानांजातेः॥

॥ ॐ ॥
॥ ४ ॥

तद्लिंग्यं संज्ञाप्रमाणस्यादनुशासनागमरूपाणां तत्र्यो गमप्रमाणोक्तदशावेद
नीसंख्यात्॥ प्रधानभव्यार्थवचनमविवक्षितान्यप्रमाणकालाप्रसर्ज
नेचतुर्थ्यां॥ नाएयाख्यायामेकस्मिन्बहुवचनमन्यतरस्यां॥ जस्शसोर्लुग्यो
ग्वाफल्गुनीश्रोष्ठपदानक्षत्रे॥ २॥ छन्दसिपुनर्वस्वोरेकवच
नेसूर्याख्योग्वा॥ नित्यंपुनर्वस्वोर्नक्षत्रद्वेबहुवचनस्यद्विवच
नेनित्यंसरूपाणामेकशेषएकविभक्तौ॥ वृधोमृनातेर्हविष्पाय्ये ॥१५॥
देवविशेषः॥ स्त्रीपुंवच्च॥ पुमानस्त्रियाम्॥ भ्रातृपुत्रस्वसृदुहृ ॥४॥

श्वा॥

तृभ्यां॥ नपुंसकमनपुंसकेनैकवच्चास्यान्यतरस्यां॥ पितामात्रा॥ श्वशुरःश्व
श्वा॥ यदादीनिसर्वैर्नित्यं॥ ताम्यपशुसंघतरुणपुत्रीषु॥ ४॥ गाढ्
ढाचुदुपधाद्रफोऽन्यछन्दसिपुनर्वस्वोरेकाशो दृश्या॥ इतिप्रथमाध्यायस्य
द्वितीयपादः॥ भूवादयोधातवः॥ उपदेशेजनुनासिकइत्॥ हलन्त्यं॥ मवि
भक्तौतुस्माः॥ आदिर्ञिटुडवः॥ षष्ठ्यस्यस्य॥ चुटू॥ ङशावन्तादिते॥ त
स्यलोपः॥ यथासंख्यमनुदेशःसमानां॥ स्थानेन्तरतमः॥ उनेदानीं
तत्रभवान्पदं॥ भावकर्मणोः॥ कर्तरिकर्मव्यतिहारे॥ नगतिहिंसार्थेभ्यः॥

स्मरेत्तान्त्र्योप[illegible]र्थ[illegible]र्विश[illegible]यवभ्यःक्रिय[illegible]परा[illegible]भ्यो जेः॥आङो
दोनास्यविहरणे॥१॥क्रीङोनुसंपरिभ्यश्च॥समवप्रविभ्यःस्थः॥प्रकाश
नस्थेयाख्योश्च॥उदोनूर्ध्वकर्मणि॥उपान्मंत्रकरणे॥अकर्मकाच्च॥
उद्विभ्योतपः॥आङोयमहनः॥समोगम्यृच्छिप्रच्छिस्वरत्यर्तिश्रुविदि
भ्यः॥निसमुपविभ्योह्वः॥स्पर्धायामाङः॥गंधनावक्षेपणसेवनसाह [illegible] ६ ता
सिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषुकृञः॥अधेःप्रसहने॥वेःशब्द [illegible] राम्
कर्मणः॥अकर्मकाच्चात्मनोत्संजनाचार्यकरणज्ञानभृतिवि ५

[illegible]णानव्येषुनियः॥कर्तृस्थेचाशरीरेकर्मणि॥वाऽकर्मकाद्भावे॥अकर्तरिचकारके
संज्ञायाम्॥उपपराभ्यांनृञश्चरेः॥वेःपादविहरणे॥प्रेषास्यहोसमर्थाभ्यो॥
अनुपसर्गाद्वा॥अपह्नवेज्ञः॥अकर्मकाच्चोत्तमविषयेशानजात्मनेपदे॥भा
सनोपसंभाषाज्ञानयत्नविमत्युपमंत्रणेषुवदः॥व्यक्तवाचांसमुच्चा
रणे॥अनोरकर्मकात्॥विभाषाविप्रलापे॥अवाद्गुःसमः प्रतिज्ञा
ने॥उदश्चरःसकर्मकात्समस्तृतीयायुक्तात्॥आङोयमश्चसन्यतौ॥
तुदादिभ्यःशः॥उपाद्यमस्वकरणे॥रोधश्चुस्तंभ्वोःसनः॥नानोर्नः॥म

BABU DAUJI MEMORIAL

ण्वुल्तृचौ॥शीदिरिति॥॥॥म्रियतेर्लुङ्लिटोश्च॥पूर्ववत्सनः॥आम्र
प्रत्ययवत्कृञोप्रयोगस्य॥ण्यासश्रन्थोर्युच्॥रयप्रभरेषुसमःक्ष्णुवः॥
भुजोनवने॥ण्वुल्तृचौ॥युक्तारोहादयोवेत्सकर्तरीच्छायामीस्याहेतुभ
यारक्षणयोः॥लषपतहकाशनाम्॥क्रियःसंज्ञायांशालीनकरणयोश्च॥मित्रा
पपदात्कृञोभ्यासेचरितजितःकर्त्रभिप्रायेक्रियाफले॥अपाद
निवश्च॥समुदाङ्भ्योयमोग्रन्थे॥अनुपसर्गात्॥विभाषापपदेन
तीयमाने॥शेषात्कर्तरिपरस्मैपदम्॥अनुपराभ्यांकृञः॥अभिप्रतिभ्यां

तृ

क्षिपः॥॥प्रादहः॥परेर्मृषोह्वः॥प्रतेरुरसः॥उपाच्च॥विभाषाकर्मकात्
॥बुधयुधनशजनेङ्रुदुस्रुभ्योपोनिगरणचलनार्थेभ्यश्च॥अ
पाचकमकाच्चित्तवत्कर्तृकात्॥नपादम्याङ्यमसपरिमुहरुचि
तिवदवसःवाक्यषःक्युञ्क्रोञ्क्रुञ्द्रुञ्द्रुभ्यस्यसनोः॥लुटिचलृकृषः॥॥
भूवादयःक्रीडोनुवेःपादविहरणयोर्दशा॥इतिदशीयः
पादः॥आकडारादेकासंज्ञाभिप्रतिषधेपरकार्यम्॥मृङ्क्षिपेरन्यान
दीनियङुवङ्स्थानावतरस्त्रीधातौ॥इतिह्रस्वश्चेषोध्यस

स्या

॥ अ०॥ रिव॥पतिःसमासएव॥षष्ठी युक्तश्चंदसि वा॥हृङ्क्रोधदुहेर्ष्यासूयार्थानांयंप्रतिकोपः॥कुधद्रुहोरुपसृष्टयोःकर्म॥
॥७॥ यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादिप्रत्ययेङ्गसुपिङ्तंपदंनामेसिनाप्रातिपदिकसर्वनामस्थाने॥यचिभंपुंवदसंमत्वर्थीयश्चयस्मात्यादीनिछंदसि॥अबहुषुबहुवचनेष्वेकयोर्द्विवचनैकवचनेकारकेधुवमपायेपादाने॥क्रियार्थोपपदस्यचकर्मणिस्थानिनोभयेहतुः॥पराजेरसोढः॥धारणार्थानामीप्सितः॥अंतर्धौयेनादर्शनमिच्छतिआख्यातोपयोगेनिकर्तुःप्रकृत्यंशम्॥निःभुवःप्रभवः॥कर्मणायमभिप्रैतिसंप्रदानेऽन्यतरस्यांरोचतेः॥७॥

अभिनिविशश्च॥उपान्वध्याङ्वसः॥कर्तुरीप्सिततमंकर्म॥५शोध

माणः॥श्लाघह्नुङ्स्थाशपांज्ञीप्स्यमानः॥धारेरुत्तमर्णः॥स्पृहेरीप्सितः॥
क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानांयंप्रतिकोपः॥कुधद्रुहोरुपसृष्टयोःकर्म॥
राधीक्ष्योर्यस्यविप्रश्नः॥प्रत्याङ्भ्यांश्रुवःपूर्वस्यकर्तुः॥१॥अनुप्रतिगृणश्चसाध्यकर्मकरणेहेतुकर्मव्यतीहारेप्रकृत्यैवसंप्रदानमन्यतरस्यां॥आधारोधिकरणं॥अधिशीङ्स्थासांकर्मोपयुक्तंचानीप्सितं॥अभिनिविशश्चानिवुद्धिप्रयोगेसाध्यसाधनार्थशब्दकर्मीकर्मकर्तापरिकर्तासंज्ञः॥हेतुमन्यतरस्यांस्यन्तस्यकर्तृ

॥ अ० ॥ ॥ ८ ॥

तद्वद्योजको हेतुश्च ॥ ३ ॥ यौ चरानिपातौ ॥ चादयोसत्त्वे ॥ चादयः उपसर्गाः क्रियायोगे ॥ गतिश्च ॥ ४ ॥ ऊर्यादिच्विडाचश्च ॥ अनुकरणं चानितिपरं ॥ आदरानादरयोः सदसती ॥ भूषणेलं ॥ अंतरपरिग्रहे क्वे मनसीश्वरधात्वीघाते ॥ पुरोव्ययेऽग्रे च ॥ अङ्गत्यर्थवदेषु ॥ अदोनुपदेशे ॥ तिरोन्तर्धौ ॥ विभाषाकृञि ॥ उपाजेन्वाजे ॥ साक्षात्प्रभृतीनि च ॥ अनत्याधानउरसिमनसी ॥ मध्येपदेनिवचने च ॥ निपेहविपयमनोऽध्वबंधनेजीविकोपनिषदावौपम्ये ॥ तेप्राग्धातोः ॥ ८ ॥ छंदसिपरेपि ॥ व्यवहिताश्च ॥ कर्मप्र ॥ ८ ॥ ॥ राम ॥

वचनीयाः ॥ अनुर्लक्षणे ॥ तृतीयार्थे ॥ हीनेऽपोधिकेच ॥ अपपरीवर्जने ॥ आङ्मर्यादावचने ॥ लक्षणेत्थंभूताख्यानभागवीप्सासुप्रतिपर्यनवः ॥ अभिरभागे ॥ प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः ॥ अधिपरीअनर्थकौ ॥ सुपूजायां ॥ अतिरतिक्रमणेच ॥ अपिः पदार्थसंभावनान्ववसर्गगर्हासमुच्चयेषु ॥ अधीरीश्वरे ॥ विभाषाकृञि ॥ लुः परस्मैपदं ॥ तङानावात्मनेपदं ॥ ५ ॥ तिङ्स्त्रीणित्रीणिप्रथममध्यमोत्तमाः ॥ तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः ॥ सुपः ॥ विभक्तिश्च ॥ युष्मदस्मदोर्द्वितीयाटौसङ्यो ॥ अधिकरणेस्या

॥ अ॰ १ ॥ नित्यमिमध्यमृः॥ प्रहसेचमन्योपपदेऽनमएकवच्च॥ अस्मयुतमःशीलेप्रथमश्च॥
परःसंनिकर्षसंहिता॥ विरामोवसानं॥ दीर्घआकडारादेकुत्सनेप्रति
षेधेउर्यादिक्रियातिङो दशत॥ तिङश्चतुर्थःपादः॥ प्रथमोध्यायः॥
ऊंसमर्थःपदविधिःसुबामन्त्रितेपरंगवित्खरो॥ प्राक्कडारात्समासः॥
सहसुपा॥ अव्ययीभावः॥ अव्ययंविभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृध्यर्थ
भावात्ययासंप्रतिशब्दप्रादुरविपश्चाद्यथानुपूर्वयौगपद्यसादृश्यसं ॥१॥
पत्तिसाकल्यान्तवचनेषु॥ यथासादृश्येऽवचने॥ यावदवधारणे॥ सुप्रतिनामा ॥२॥

त्रार्थी॥ अक्षशलाकासंख्यापरिणा॥ विभाषा॥ अपपरिबहिरंचवःपंचम्या॥ आङ्मर्यादाभिविध्योः॥ लक्षणेनाभिप्रतिभिराभिमुख्ये॥ अनुर्यत्समया॥ यस्यचायामः॥ तिष्ठद्गुप्रभृतीनिच॥ पारेमध्येषष्ठ्यावा॥ संख्यावंश्येन॥ नदीभिश्च
॥१॥ अन्यपदार्थेचसंज्ञायां॥ तत्पुरुषः॥ द्विगुश्च॥ द्वितीयाश्रितातीतप
क्रान्तपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः॥ स्वयंक्तेनाकस्मात्धिगर्थेषु॥ कालाः॥ अत्यं
तसंयोगे च॥ तृतीयातत्कृतार्थेनगुणवचनेन॥ पूर्वसदृशसमो
र्थकलहनिपुणमिश्रश्लक्ष्णैः॥ कर्तृकरणेकृता बहुलं॥ क्त्येरधिक

॥अ०॥ ॥१०॥ र्थवचने॥भ-नेनवचने॥भ-सेणभि-श्रीकरणे॥चतुर्थीसप्तम्यर्थबहुलंछन्दसि॥पञ्चम्यपाङ्परिभिः॥पञ्चमीभयेनाभयेनाप्रीयमाणैः॥हेतुहेतुमतोर्लिङ्॥साधकतमंकरणं॥कर्तृक्रियाप्रकर्षेकरणस्यकारकसंज्ञास्यात्॥दूरान्तिकार्थैःषष्ठ्यन्यतरस्यां॥सप्तम्यधिकरणेच॥निमित्तापायेसतिनिमित्तिनोऽपायःकारणं॥ध्रुवमपायेऽपादानं॥अपेक्षेशःसाध्यत्वे॥ऋणेधारणे॥स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च॥यतश्चनिर्धारणं॥साधुनिपुणाभ्यांसप्तम्याअप्रतेः॥प्रसितोत्सुकाभ्यांतृतीयाचतुर्थ्यौ॥नमःस्वस्तिस्वाहास्वधाऽलंवषड्योगाच्च॥तादर्थ्येचतुर्थीवाच्या॥कर्मप्रवचनीययुक्तेद्वितीया॥तृतीयार्थेप्रातिपदिकार्थवचनमात्रेप्रथमा॥सम्बोधनेचप्रथमा॥षष्ठीहेतुभ्यांतिर्यतोऽसत्वर्थेतसिल्॥प्रतिनिधिप्रतिदानेचयस्मात्॥पञ्चम्यपाङ्परिभिः॥हीयमानपापयोगाच्च॥यतश्चाध्वकालनिर्माणंतत्रपञ्चमी॥षष्ठीचानादरेभाववचनेषु॥सप्तम्यधिकरणेच॥यस्यचभावेनभावलक्षणं॥षष्ठीशेषेकृत्याकृतौजसां॥क्तस्यचवर्तमानेसमानाधिकरणेकर्तरिसंज्ञायां॥जातेर्नाम्नोऽन्यतरस्यांस्त्रियां॥तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारेच॥संख्यापूर्वोद्विगुः॥कुत्सितानिकुत्सनैः॥पापाणकेकुत्सितैः॥उपमानंशब्दार्थप्रयोगसामान्याप्रयोगे॥विशेषणंविशेष्यबहुलं॥ ॥१॥ ॥१०॥

पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यमध्यमवीराश्च॥श्रेण्यादयःकृताद्भिः॥केनानधिशब्दोनञ्॥२॥सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टःपूज्यमानैः॥वृद्धाकनागकुञ्जरैःपूज्यमानैः॥कुत्सितकनीयोजातिपरिभ्यो॥क्षेपेपापाद्युवतिस्तोककतिपयगृष्टिधेनुवशावेहद्वष्कयणीप्रवक्त्रीत्रिषु॥व्याप्यकधूर्तैर्जीविते॥यशःसाधुभ्यांवर्णेश्च॥युवाखलतिपलितवलिनजरतीभिः॥कुमारीतुल्याऽजातौ॥द्वयोर्वर्णेनकुमारश्रमणादिभिः॥व्यादागभिव्यथाभयरवस्कादयश्च॥

॥ ७ ॥ सन्महारत्ना ॥ समर्थस्तुत्यर्थेषु ॥ ध्येयाशंसेयेऽदेः केकादशतादौ ॥ पूर्व
॥ ॥ प्रथमपरः ॥ पूर्वापराधरोत्तरमेदशिनेकाधिकरणे ॥ अर्थेनपुंसकेद्वि
यतृतीयचतुर्थीसप्तम्यन्तरस्यां ॥ प्रातरहर्नेचद्वितीयया ॥ कालःपरि
णिनानार्हदकृतादिभिश्च ॥ नित्यार्थेपूरणगुण
सुहितार्थसदव्ययतव्यसमानाधिकरणेनाकेनचपूजायां ॥ अधिकर
णवाचिनाच ॥ कर्मणिचान्यकर्तरिकर्तरिचानित्येकाजा ॥ ॥ ७ ॥
धिकयोः ॥ कुगतिप्रादयः ॥ उपपदमतिङ् ॥ अमेव्ययेन ॥ ॥ तृतीयासप्त ॥ ७१ ॥

तीन्यतरस्यां ॥ क्रियाशेषेबहुव्रीहिः ॥ अनेकमन्यपदार्थे ॥ संख्ययाव्ययासंन्या
दूराधिकसंख्याःसंख्येयेडिड्नामान्यंतराले ॥ तत्तेनेदमितिसरूपेतिन
सेहितितुल्ययोगे ॥ चार्थेद्वंद्वः ॥ उपसर्जनंपूर्वं ॥ राजदंतादिषुपरं ॥ द्वंद्वेघि ॥
जाद्यदंतं ॥ अल्पान्तरं ॥ सप्तमीविशेषणेबहुव्रीहौ ॥ व्याहिनाम्नप
रिणिकुमारः कर्मधारयः ॥ २ ॥ पूर्वापराधरोत्तरंतृतीयाप्रभृतीन्यष्टादश
द्वितीयः पादः ॥ अनभिहितेकर्मणिद्वितीया ॥ तृतीयाचेत्छंद
सि ॥ अंतरांतरेणयुक्ते ॥ कालाध्वनोरत्यंतसंयोगे ॥ अपवर्गेतृतीया ॥

सप्तमीपंचम्योकारकमध्ये।कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया।।यस्मादधिकं यस्येश्व
रवचनंतत्रसप्तमी।।पंचम्यपाङ्परिभिःप्रतिनिधिप्रतिदानेचयस्मात्।।ग
त्यर्थकर्मणिद्वितीयाचतुर्थ्यौचेष्टायामनध्वनि।।चतुर्थीसंप्रदाने।।क्रियार्थो
पपदस्यचकर्मणिस्थानिनः।।तुमर्थाच्यभाववचनात्।।नमस्स्वस्तिस्वा
स्वधालंवषड्योगाच्च।।मन्यकर्मण्यनादरेविभाषाप्राणिषु।।कर्तृक
रणयोस्तृतीया।।सहयुक्तेप्रधाने।।येनांगविकारः।।इत्थंभूतलक्ष ॥१॥
णे।।संज्ञोन्यतरस्यांकर्मणि।।हेतौ।।अकर्तरीचेतृतीयाहेतुभिः।। ॥९२॥

णेस्त्रियां।।षष्ठीहेतुप्रयोगे।।सर्वनाम्नस्तृतीयाच।।अपादानेपंचम्यौ।।अ
न्यारादितरर्तेदिक्शब्दांचूत्तरपदाजाहियुक्ते।।षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन।।
एनपाद्वितीया।।पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्यां।।करणेचस्तो
कात्पकृच्छ्रकतिपयस्यासत्ववचनस्य।।दूरान्तिकार्थैःषष्ठ्यन्यतर
स्यां।।दूरान्तिकार्थेभ्योद्वितीयाचासप्तम्यर्थेकरणेचायस्यचभा
वेनभावलक्षणं।।षष्ठीचानादरेस्वामीश्वराधिपतिदायादसा
क्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च।।आयुक्तकुशलाभ्यांचासेवायां।।३।।यतश्च

॥अ०॥
॥१॥

निर्धारणे॥पेचकी विभक्ते॥साधुनिपुणाभ्यांसप्तम्यन्ते॥प्रसितोत्सुकाभ्यांत
तीयाचानक्षत्रेचलुपि॥प्राग्दिशांपरिकार्थेऽङ्गपरिमाणवचनमात्रेप्रथम
सेबोधनेच॥सामन्त्रितं॥एवंवचनंसबुद्धिः॥षष्ठीशेषे॥तोरिदंर्थस्य
रूपे॥अधीगर्थदयेशांकर्मणि॥कृत्रःप्रतियत्नेरुजार्थानांशयव
नामज्वरेः॥जासिनिप्रहणानाटक्राथपिषांहिंस
यां॥व्यवहृपणोःसमर्थयोः॥दिवसदर्थस्यविभाषापुंसि॥
श्राद्धेशरदः॥३॥प्रेष्यब्रुवोर्हविषोदेवतासंप्रदाने॥चतुर्थ्यर्थेव

DR. BABASAHEB AMBEDKAR RESEARCH AND TRAINING INSTITUTE
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था
MEMORIAL

लंलृटःसि॥यजेश्वरकरणे॥कृत्योर्थप्रयोगेकालेधिकरणे॥कर्तृकर्मणोःकृति॥उभ
यप्राप्तौकर्मणि॥कर्मण्यधिकरणेचेतिश्च॥लोकाव्ययनिष्ठाखलर्थतृणां॥जेकेनोर्भविष्यदादिमर्यादयोः॥कृत्यानांकर्तरिवा॥तुल्यार्थैरतृलोप
माभ्यांतृतीयांन्यतरस्यां॥चतुर्थ्यर्हाभ्यांयुष्मदस्मदोरुशसोरन्यतरस्यां
हितैः॥४॥अनभिहितेधर्मेयत्नश्चप्रेष्यब्रुवोरन्यतरोदृशः॥द्वितीयास्थतृती
यादयः॥द्विगुरेकवचनेद्वंद्वश्चप्राचांतूर्यसेनानाम्॥अनुवादेचरणा
नां॥अध्यर्धपूर्वद्विगोर्नपुंसके॥अध्ययनतोविप्रकृष्टाख्यानां॥जातिरप्राणि

लां॥विशिष्टलिंगोनदीदेशोग्रामः॥क्षुद्रजंतवः॥येषांचविरोधःशाश्वतिकः॥श्वणोदमनिरवसितानां॥गवाश्वप्रभृतीनिच॥विभाषावृक्षमृगतृणधान्यव्यंजनपशुशकुन्यश्ववडवपूर्वापराधरोत्तराणां॥विप्रतिषिद्धंचानधिकरणवाचि॥ विश्वेश्वर
नदाधिपेयआदीनि॥अधिकरणेतावत्त्वे॥विभाषासमीपे॥
सनपुंसकं॥अव्ययीभावश्च॥तत्पुरुषोनञ्कर्मधारयः॥ पा १४
संज्ञायांकंथोशीरेषु॥९॥उपशो पङ्कमंनदीद्यांविरञ्जासायां॥

न

छायावाकुल्ये॥सभाराजामनुष्यपूर्वा॥अशालाच॥विभाषासेनासुराछायाशालानिशानां॥परवल्लिंगंद्वंद्वतत्पुरुषयोः॥पूर्ववदश्ववडवौ॥हेमंतशिशिरावहोरात्रेच्छंदसि॥रात्राह्नाहाःपुंसि॥अपथंनपुंसकं॥अर्धर्चाःपुंसिच॥इदमोन्वादेशेशनुदात्तस्तृतीयादौ॥एतदस्त्रतसोस्त्रतसोरनुदात्तौ॥द्वितीयाटौस्वेनः॥आर्धधातुके॥अदोजग्धिर्ल्यप्तिकिति॥लुङ्सनोर्घस्लृ॥घञपोश्च॥बहुलंछंदसि॥लिङ्

न्यतरस्यां ॥२॥ वेञः ॥ वयिः ॥ हनोवधलिङि ॥ लुङि च ॥ आत्मनेपदेष्वन्यतरस्यां ॥
इणो गा लुङि ॥ णौ गमिरबोधने ॥ सनि च ॥ इङश्च ॥ गाङ् लिटि ॥ विभाषा लुङ्
लृङोः ॥ णौ च संश्चङोः ॥ अस्तेर्भूः ॥ ब्रुवो वचिः ॥ चक्षिङः ख्याञ् ॥ वा लिटि ॥
अजेर्व्यघञपोः ॥ वा यौ ॥ ण्यक्षत्रियार्ष ञितो यूनि लुगणिञोः ॥ ने
ताडिभ्यश्च ॥ रञः प्राचां ॥ ३ ॥ नतोल्वसिभ्यः ॥ तद्राज
स्यबहुषु नेनेवास्त्रियां ॥ यस्कादिभ्यो गोत्रे ॥ यञञोश्च ॥ ऋ मू
अत्रिभृगुकुत्सवसिष्ठगोतमाङ्गिरोभ्यश्च ॥ बह्वचइञः
प्राच्यभरतेषु ॥ नडादिभ्यः ॥ तिककितवादिभ्यो २५

ढ्रे

ढ्रे ॥ उपकादिभ्योन्यतरस्यामद्रे ॥ आगस्ति कोंडिण्ययोरग
स्तिकुंडिनच् ॥ कपोधातुप्रातिपदिकयोः ॥ अदिप्रभृतिभ्यः
शपः ॥ बहुलंछंदसि ॥ यङोचि ॥ जुहोत्यादिभ्यः श्लुः ॥ ब
हुलंछंदसि ॥ गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः परस्मैपदेषु ॥ वि
भाषाघ्राधेट्शाछासाम्तनादिभ्यस्तथासोः ॥ मंत्रे घसह्व
रणशद्दृदृभ्यः सेः ॥ ४ ॥ आमः ॥ अयया दा
क्रपः ॥ ण्यक्षत्रियार्षादतोल्वसंभ्यः ॥ तृतीयासप्तम्योर्ब

दुलं॥कुटः॥ मस्यज्योरसः॥५॥ द्वितीयरूपशेषः पञ्चमंवेलो
नतोल्वलिभ्यामः पंच॥ द्वितीयोध्यायः॥ ॥प्रत्ययः॥
परश्च॥ आद्युदात्तश्च॥ अनुदात्तौसुपितौ॥ सुधिकिम्
सन्॥ मानबधदानज्ञानभ्योदीर्घश्चाभ्यासस्य॥ धातोः
कर्मणःसमानकर्तृकादिलायावा॥ सूपआत्मनःक्यच्॥
काम्यच्च॥ उपमानादाचारे॥ कर्तुःक्यङ्सलोपश्च॥
भृशादिभ्योभुव्यच्वेरलोपश्चहले॥ लोहितादिडाज्भ्यः
क्यष्॥ कष्टायक्रमणे॥ कर्मणोरोमंथतपोभ्यांवर्तिचरेश्वर
॥२६॥

रोः॥ बाष्पोष्मभ्यामुद्गमने॥ शब्दवैरकलहाभ्रकण्वमेघेभ्यःक
रणे॥ सुखादिभ्यःकर्तृवेदनायां॥ नमोवरिवश्चित्रङः॥क्यच्॥
पुच्छभाण्डचीवराण्णिङः॥१॥ मुण्डमिश्रश्लक्ष्णलवणव्रतवस्त्र
हलकलकृततूलेभ्योणिच्॥ धातोरेकाचोहलादेःक्रिया
समभिहारेयङ्॥ नित्यंकौटिल्येगतौ॥ कुषसदञ्चरज
पजभरहदराधेभ्योभावगर्हायां॥ सत्यापपाशरूपवी
णातूलश्लोकसेनालोमत्वचवर्मवर्णचूर्णचुरादिभ्योणिच्॥

हेतुमति च॥ कंडादिभ्योयक्॥ गुपूधूपविछिपणिपनिभ्य
आयः॥ ऋतेरीयङ्॥ कण्ड्वादिभ्यो यक्॥ आयादय आर्धधातुके
वा॥ सनाशंसभिक्ष उः॥ स्वतासिलृलुटोः॥ सिबबहुलं
लेटि॥ कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि॥ इजादेश्च गुरुमतोन्र
छः॥ दयायासश्च॥ उषविदजागृभ्योन्यतरस्यां॥ भीह्रीभृ
हुवां श्लुवच्च॥ सृघ्वमां दृशिर्ग्रे॥ वृत्तिसर्गतायनेषु क्रमः॥ १७
त्मनेपदेष्वन्यतरस्यां॥ अभ्युत्सादयांप्रजनयांचिक्रयांरमयाम

श्री॰ कः पावयांक्रियाद्दामकंनितिकंदासि॥ श्लौक्रि॥ क्ते॥ क्तेः सिच्॥ शल इगुपधादनिटः क्सः॥ स्पृहिगृहिपतिदयिनिश्रिद्रुस्रुभ्यः कर्तरिच॥ विभाषाधेट्श्वोः॥ मुचेश्छन्दसि॥ नोनयतिधनयतिकलयतिदयतिभ्यः॥ अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योङ्॥ लिपिसिचिह्श्च॥ आत्मनेपदेष्वन्यतरस्यां॥ उपाद्यमुताद्यमितः परस्मैपदेषु॥ सन्निशास्त्यर्तिभ्यश्च॥ इरितो वा॥ ज्रसंभ्रमुस्रुध्वंसुध्वंसुभ्रंसुकसिभ्यश्च॥ कृमृदृरुहिभ्यश्छन्दसि॥ विन्तेषदः॥ ३॥ दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्योन्यतरस्यां॥ भ्वः कर्मकर्तरि॥ उदश्वरुधः॥ तपोनुतापेवा॥ विभावकर्मणोः॥ सार्वधातुकयक्॥ कर्तरिशप्॥ दिवादिभ्यः श्यन्॥ वाभ्राशम्लाशभ्रमुक्रमुक्लमित्रसिभ्यः॥ यसो

उपसर्गात्॥संयसश्च॥स्वादिभ्यः श्नुः॥श्नुवः श्च॥अक्षोऽन्यतरस्यां॥तनुकरणे तक्षः॥तुदादिभ्यः शः॥रुधादिभ्यः श्नम्॥तनादिकृञ्भ्यः उः॥धिन्विकृण्व्योर च॥४॥क्र्यादिभ्यः श्ना॥सार्वधातुकमपित्॥डुदात्तङितश्चात्मनेपदेषु॥सेऽसिचिकृतचृतछृदजिमुचुग्रहोर्वा॥१॥स्वपादिहिंसामच्यतिनिक्षाम्॥अभ्यस्तेभ्यश्च॥तासेरिडुत्कादिभ्यः॥लिङः सीयुट्॥आर्धधातुकस्येड्वलादेः॥किदाशिषि॥सुट्कितौ दीर्घसहेटौ॥सुटि च॥लिङः सलोपोऽनन्त्यस्य स्यादार्धधातुके॥आतो ङितः॥सुपि च॥यासुट् परस्मैपदेषूदात्तः॥ईदासः॥असोरल्लोपः॥अकृत्सार्वधातुकयोः॥तिङ्शित्सार्वधातुकम्॥शपः पित्वमनदात्मनेपदेषु॥कर्तरि शप्॥सार्वधातुकमपित्॥डिच्च॥आर्धधातुकं शेषः॥कर्तरि कृत्

सु०प०

१८

ज्ञाप्रीकिरः कृः ॥ आतश्चोपसर्गे ॥ पाघ्राध्मा धेट्दृशः शः ॥ अनुपसर्गाल्लिंपविंदधारिणा
रिवेचुरेजिवेत्तिसातिसाहिभ्यश्च ॥ ददातिदधात्योर्विभाषा ॥ चलितिकसंतेभ्यो ण ॥
॥७॥ श्याव्यधासुसंस्रंतीणवसावहलिहक्लिषस्वञ्च ॥ दुञ्योरनुपसर्गे ॥ वि
भाषाग्रहः ॥ गेहेकः ॥ शित्यनिघुन् ॥ गेस्थकन्पुग्युट् ॥ हभ्रस्त्रीहिकालेषु ॥ प्रे
सुत्वः समभिहोरेवुन् ॥ आशिषिच ॥ ८ ॥ प्रत्ययोऽउविरोधयजनक्रयादिभ्यो
घयुग्यंश्चाधादृशः ॥ ॥ इतितृतीयाध्यायस्यप्रथमःपादः ॥ ॥ ॐ
कर्मण्यण् ॥ कावामश्चा ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ सुपित्स्थः ॥ तुंदशोकयोः पि
पनुदोः ॥ प्रेदाज्ञः ॥ समित्यः ॥ गापोष्टक् ॥ हरतेरनुद्यमनेच् ॥ क्वयसिच ॥ भ्रा
ताजीत्ये ॥ अर्हः ॥ स्तंबकर्णयोरमिजपोः ॥ शमिधातोः संज्ञायां ॥ अधिकरणेशे

MEMORIAL

ते ॥ वरेष्टः ॥ भिक्षासेना दायेषुच ॥ उरोग्रतो ग्रेषुसर्तेः ॥ पूर्वैकर्तरिकृ ओहेतुनाछील्या
नुलोम्येषु ॥ १ ॥ दिवादिभ्यःशप्श्यनोः ॥ तानेतादिभ्यःकर्तरिवा ॥ दादिभ्यःशपः ॥ किंलिपिलि
बिबलिसिचिकर्तविचस्वेनसंख्याजंघाबाहुहर्यक्षत्रुरुक्षु ॥ कर्मणिभृतौ ॥ नश
श्लोककलहगाथावैरचाटुसूत्रमंत्रपदेषु ॥ स्तंबशकृतोरिन् ॥ हरतेर्दंतिनाथयोः
पशौ ॥ कलेर्ढक् ॥ रात्सभिश्च ॥ छंदसिवनसनरक्षिमथां ॥ एजेःखश् ॥ नासिका
स्तनयोर्धमोर्धेटोः ॥ नाडीमुष्योश्च ॥ उदकूलेरुजिवहोः ॥ वहाभ्रेलिहः ॥ परिमाणे
पचः ॥ मितनखेच ॥ विध्रुषोस्तुदः ॥ अस्यतेस्तिलाटयोर्हशितयोः ॥ उपपरेरमः ॥
पाणिघमाश्च ॥ प्रियवशेवदः खच् ॥ द्विषत्परयोस्तापेः ॥ वाचियमोव्रते ॥ २ ॥ पूः
सर्वयोर्दारसहोः ॥ सर्वकूलाभ्रकरीषेषुकषः ॥ मेघर्तिभयेषुकृञः ॥ क्षेमप्रियमद्

ण्व॥ आशिषेक्षुवः करणभावयोः॥ संज्ञायांभृतृवृजिधारिसहितपिदमः॥ गमश्च॥ अंतायंताध्वदूरपारसर्वानंतेषुटः॥ आशिषिहनः॥ अपेक्षेशतमसोः॥ कुमारशीर्षयोर्णिनिः॥ लक्षणेजायापत्योष्टक्॥ अमनुष्यकर्तृकेण॥ शक्तोहलिकपाटयोः॥ पाणिघताडघौशिल्पिनि॥ आद्यसुभगस्थूलपलितनग्नांधप्रियेषुच्व्यर्थेषुच्व्योकृञः करणेख्युन्॥ कर्तरिभुवःखिष्णुचरुकञौ॥ स्पृशोनुदंसनीदंशनांलोचनेकञ्॥ २॥ सत्सूद्विषदुहदुहयुजविदभिदछिदजिनीराजामुपसर्गेक्विप्॥ भजोण्विः॥ छंदसिसहः॥ वहश्चाकव्यपुरीषपुरीष्येषुण्यत्॥ हव्येनंतःपादं॥ जनसनखनक्रमगमोविट्॥ अरुर्मनश्चक्षुश्चेतोरहोरागोलवित्रगन्धिषु च॥ ३॥ तत्पुरुषेकृतिबहुलं॥ उपपदमतिङ्॥ कर्मण्यण्॥ तृतीयासप्तम्योर्बहुलं॥ कर्तृकरणेकृताबहुलं॥ कृत्यैरधिकारवचने॥ क्तेनाहोरात्रावयवाः॥ गतिरनंतरः॥ तादौचसंहितायां॥ ४॥ ईषदुःसुषुकृच्छ्राकृच्छ्रार्थेषुखल्॥ कर्मण्यधिकरणेचेति॥ ल्युडादयोधातुसंबंधप्रत्ययाः॥ तेयाद्यायादयः॥ आद्यंतौटकितौ॥ ५॥ स्वरितञितःकर्त्रभिप्राये क्रियाफले॥ अनुदात्तेडिदात्मनेपदं॥ भावकर्मणोः॥ कर्तृकर्मणोःकृति॥ ६॥ शेषेलकारः॥ लःपरस्मैपदं॥ तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्तातांझथासाथांध्वमिड्वहिमहिङ्॥ तङानावात्मनेपदं॥ शानचावर्तमाने॥ लटःशतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे॥ लक्षणहेत्वोःक्रियायाः॥ ७॥ हेतुमतिच॥ निमित्तात्कर्मयोगेक्रियाविकारे॥ तृजकाभ्यांकर्तरि॥ ८॥ नलोपोनञः॥ तस्मान्नुडचिकमिदमः॥ उदोनपूर्वस्य॥ ९॥ शदेरगतौतः॥ दाधाघ्वदाप्॥ सोमेसुञः॥ अभिषवेचेः॥ कर्मण्यण्यास्थायांक्रियायां॥ कर्मणोनिर्विक्रियः॥ दृशेःक्खनिपौ॥ राजनियुधिकृञः॥ सहेच॥ सप्तम्यांजनेर्डः॥ पंचम्यामजातौ॥ उपसर्गेचसंज्ञायां॥ अनौकर्मणि॥ ५॥ अन्येष्वपिदृश्यते॥ निष्ठा॥ स्यसिचोर्ल्यपि॥ जीर्यतेरदृवृ॥ छंदसिलिट्॥ लिटःकानज्वा॥ कसुश्च॥ भाषायांसदवसश्रुवः॥ उपेयि

वानन्याश्चानन्वानश्च॥लुङ्॥अनद्यतनेलुङ्॥अभिज्ञावचनेलृट्॥नयदि॥विभाषा साकाङ्क्षे॥परोक्षेलिट्॥हशश्वतोर्लृङ्॥अश्नेवासंनकालेलृङ्स्मे॥अपरोक्षेच॥ननोपृष्टप्रतिवचने॥६॥ननोर्विभाषा॥परिलुङ्चास्मे॥वर्तमानेलट्॥लटःशतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे॥संबोधनेच॥लक्षणहेत्वोःक्रियायाः॥ तौसत्॥पूङ्यजोःशानन्॥तौछील्यवयोवचनशक्तिषुचानश्॥ईड्धार्योःशकृधृञ्भ्यः॥द्विषोमित्रे॥रुयोयक्सपरसंयोगे॥अर्हःप्रशंसायां॥आक्रोशेनञ्यव्यौ॥तत्पुरुषेकृतिबहुलम्॥तृन्॥अलंकर्भूनिराकृञ्प्रजनोत्पचोन्मदरुच्यपत्रपवृतुवृधुसहचरइष्णुच्॥नेश्छंदसि॥भुवश्च॥ग्लाजिस्थश्कसुः॥त्रसि

गृधिधृक्षिपेः क्नुः॥५॥आमिन्यशम्योर्घिनुण्॥संप्रत्यनुरुधाङ्यमाङ्यसपरिसृसंसृजपरिदेविसंज्वरपरिक्षिपपरिरटपरिवदपरिदहपरिमुहदुषद्विषद्रुहदुहयुजाकीर्ताविविन्दत्यजरजभजातिचरापचरामुषाभ्याहनश्च॥वोतपसस्तथास्त्रेभः॥अपेचलषः॥प्रेलप्सूदमपवदव्रतः॥निंदहिंसाक्लेशखादिनाशापरिक्षिपपरिरटपरिवादिष्वाभीक्ष्ण्ये॥वुञ्॥देविक्नोपसर्गे॥चलनशब्दार्थाकर्मकाच्च॥अवहालेतश्चहलादेः॥जुचंक्रम्यदन्द्रम्यसृधिज्वलशुचलषपतपदः॥कुधमडार्थेभ्यश्च॥नयः॥सूददीपदीक्षश्च॥लषपतपदस्थाभूवृहनकमगमशृभ्यउकञ्॥जल्पभिक्षकुट्टलुण्टवृङः षाकन्॥प्रजोरिनिः॥

जिदृक्षि विश्रीण्वामाव्यथाभ्यमपरिभ्रप्रस्रभ्यश्च॥स्पृहिगृहिपतिदयिनिद्रातन्द्रा
श्रद्धाभ्यआलुच्॥दाधृष्वाप्शदसदोरुः॥सद्यस्परःकमरच्॥८॥भंजभासमिदोघ
स्च्॥विदिभिदिछिदेःकुरच्॥इण्नशजिसर्तिभ्यः करप्॥गत्वरश्च॥जागुरूक्
यजजपदशांयडः॥नमिकंपिस्म्यजसकमहिंसदीपोरः॥सनाशंसाभिक्षउः॥
बिंदुरिच्छुः॥क्याच्छंदसि॥आदृगमहनजनः किकिनौलिट्च॥सपितृषो
र्नजिङ्॥ऋदवोरारुः॥मियःकुकनौ॥स्थशभासपिसकसोवरच्च॥य
श्चयडः॥भाजभासधुर्विद्युतोर्जिपृजुग्रावस्तुवः किप्॥अन्येभ्योदृश्यते २२
भुवःसंज्ञांतरयोः॥विप्रसंभ्योड्वसंज्ञायां॥९॥धःकर्मणि ष्ट्रन्॥दाम्नीशसयुयु

नलुसुदसिसिचमिहपतदशनहःकरणे॥हलसूकरयोःपुवः॥अर्तिकृधूसूखनसहचर
इत्रः॥पुवःसंज्ञायां॥कृतिरुचिरुचितयोः॥नीतःक्तः॥मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च॥१०॥कर्मणि
कर्मणिदिवापूःसेसेसेवबहुलमन्येषामपिदृश्यतेः॥शमितिभंजभासधःकर्मण्यष्टौ॥ ॥इतिति
तीयाध्यायेद्वितीयःपादः॥ ॥उणादयोबहुलं॥भूतेपिदृश्यते॥भावेयतिगम्यादयः॥यावा
सुरानिपातयोर्लट्॥विभाषाकृदाकर्षोः॥किंवृत्तलिप्सायां॥लिप्स्यमानसिद्धौच॥लो
ऽर्थलक्षणेच॥लिङ्चोर्ध्वमौहूर्तिके॥तुमुन्ण्वुलौक्रियायांक्रियार्थायां॥भावेकर्मणश्च॥
अकर्मणिच॥लृट्शेषेच॥लटःसद्वा॥अनद्यतनेलुट्॥पदरुजविशःस्पृशोघञ्॥
सत्सिरे॥भावे॥अकर्तरिकारकेसंज्ञायां॥परिमाणाख्यायांसर्वेभ्यः॥१॥इउ०

श्व॥उपसर्गे रुवः॥समियुद्रुवः॥श्रिणीभुवोनुपसर्गे॥वीक्षुस्रुवः॥अवो दोर्नयः॥प्रे द्रुस्रुस्रुवः॥निरभ्योः पूल्वोः॥अन्योर्न्यः॥कूधान्ये॥यज्ञे समिस्तुवः॥प्रेस्त्रोयज्ञे॥ प्रथने वावशब्दे॥छंदोनामिच॥उदि ग्रहः॥समिमुष्टौ॥परिन्योर्णीघ्रताश्वयोः॥परावनुपात्ययज्ञपूर्वे॥ व्युपयोः शेतेः पर्यायेः॥हस्तादाने चेरस्तेयो॥ २॥ निवासचितिशरीरोपसमाधानेष्वादेश्चकः॥संघेचोत्तराधर्ये॥कर्मव्यतिहारेणच स्त्रियां॥उपमिवधोभावदूषणे॥आक्रोशेन्योर्ग्रहः॥प्रेप्सायां॥परोयत्ते॥नोदधान्ये॥उदिश्रयतियौतिपूदुवः॥विभाषाऽऽङ्रुधोः॥ अनेन्यहो वर्षप्रतिबंधेप्रवणिजां॥रश्मौच॥वृणोतेराच्छादने॥परोभुवो व

ज्ञाने॥एरच्॥ऋदोरप्॥यहवृदानिश्रिगमश्च॥उपसर्गेदः॥नौणच॥३॥व्यधजपोरनुपसर्गे॥स्यनसोर्घञ्॥यमःसमुपनिविषु॥नौगदनदपठस्वनः॥ह्वोवीणायांच॥निसंपूर्णः परिमाणे॥ मदोनुपसर्गे॥प्रमदसंमदौहर्षे॥समुदोरजःपशुषु॥अक्षेषुग्लहः॥प्रजने सर्तेः॥कृसंपसारणंचन्यभ्युपविषु॥आङियुद्धे॥निपानमाहावः॥भावेनुपसर्गस्य॥हनश्चवधः॥मूर्तौघनः॥अंतर्घनोदेशे॥अगारैकदेशेप्रघणःप्रघाणश्च॥उद्धरणोत्याधानं॥४॥अपघनोंगं॥करणेयोविड्वरुभ्यः॥स्तंबेकर्णे॥परोघः॥उपघ्नआश्रये॥संघोद्घौगणप्रशंसयोः॥ निघोनिमितं॥द्वितःक्रियाः॥द्वितोयुक्॥यज्ञयाचयतविच्छप्रच्छरक्षोनडुः॥स्वपोनन्॥उपसर्गेघोः किः॥कर्मण्यधिकरणेच॥स्त्रियांक्तिन्॥स्थागापापचोभावे॥मंत्रेवृषेषपचमनविदभूवीराउदात्तः॥ऊतियूतिजूतिसातिहेतिकीर्तयश्च॥व्रजयजोर्भावेक्यप्॥संज्ञायांसमजनि

षदनिपतमनविदषुस्पृशोऽनुदात्तसितः॥ रुजः शवः॥ ५॥ इछा॥ अप्रत्ययात्॥ युरोच्च हलः॥ षि
द्भिदादिभ्योऽङ्॥ चिंतिपूजिकथिकुंबिनर्चश्च॥ आतश्चोपसर्गे॥ ण्यासश्रथो युच्॥ ताभ्यां
रव्याख्यानपरिप्रश्नयोरिञ्च॥ पर्यायार्हणोत्पत्तिषु
चू॥ आकोशेनन्द्यनिः॥ कृत्यल्युटोबहुलं॥ नपुंसकेभावेक्तः॥ ल्युट्च॥ कर्मणिचयेषु
संस्पर्शकर्तुःशरीरसुखं॥ करणाधिकरणयोश्च॥ पुंसिसंज्ञोघः प्रायेण॥ गोचरसंच
रवहव्रजव्यजापणनिगमाश्च॥ अवतस्त्रोर्घञ्॥ ६॥ हलश्च॥ अध्यायन्यायोद्यावसं
हाराधारायायाश्च॥ उदंकोनुदके॥ जालमानायः॥ खनोघच॥ ईषदुःसुषुकृच्छ्रा
र्थेषुखल्॥ कर्तरुपपदेशूदृजोः॥ आतोयुच्॥ छंदसिगत्यर्थेभ्यः॥ अनेकाल्शिद्वि
श्यते॥ वर्तमानसामीप्येवर्तमानवद्वा॥ आशंसायांभूतवच्च॥ क्षिप्रवचनेलृट्॥ मा

शंसावचनेलिङ्॥ नानद्यतनवत्क्रियाप्रबंधसामीप्ययोः॥ भविष्यतिमर्यादावचनेवरस्मि
न्॥ कालविभागेचानहोरात्राणां॥ परस्मिन्विभाषा॥ लिङ्निमित्तेलिङ्क्रियातिपत्तौ॥
भूतेच॥ ७॥ वोताय्योः॥ गर्हायांलङ्चिजौतोः॥ विभाषाकथमिलिङ्च॥ किंवृत्तेलि
ङ्लृटौ॥ अनवक्लृप्त्यमर्षयोरकिंवृत्तेपि॥ किंकिलास्त्यर्थेषुलृदृ॥ जातुयदोलिङ्॥
यत्रयोगेयोः॥ गर्हायांचाविक्रीकरणे च॥ शेषेलृडुयदौ॥ उताय्योःसमर्थयोर्लिङ्
॥ कामप्रवेदनेकचित्॥ संभावनेलमितिचेत्तत्प्रयोगे॥ विभाषाधातौसं
भावनवचने यदि॥ हेतुहेतुमतोर्लिङ्॥ इछार्थेषुलिङ्लोटौ॥ समानकर्तृकेषुतु
मुन्॥ लिङ्च॥ इछार्थेभ्योविभाषावर्तमाने॥ न॥ विधिनिमंत्रणामंत्रणाधीष्ट

संप्रश्नप्रार्थनेषुलिङ्॥लोट्च॥ [illegible] प्रेषातिसर्गप्राप्तकालेषुकृत्याश्च॥
लिङ्निमंत्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषुलेट्॥अधीष्टेच॥कालसमयवेलासुतुमुन्॥लिङर्थेलिङ्च॥
ईषदसमाप्तौकल्पब्देश्यदेशीयरः॥आवश्यकाधमर्ण्ययोर्णिनिः॥कृत्याश्च॥शकिलिङ्च॥आशिषिलिङ्लोटौ॥
क्तिच्क्तौसंज्ञायां॥माङियुज्॥स्मोत्तरेलङ्च॥९॥उदश्चरःसकर्मकात्॥१०॥उद्गमादयोद्रुजन्तिवोसमर्थाजपोरपघनश्छाहलश्चवोतायोविधिषुदृशः॥
॥इतितृतीयाध्यायीयःपादः॥
॥धातुसंबंधेप्रत्ययाः॥क्रियासमभिहारेलोट्लोटोहिस्वौवाचध्यमोः॥समुच्चयान्यतरस्यां॥यथाविध्यनुप्रयोगःपूर्वस्मिन्॥समुच्चयेसामान्यवचनस्य॥छंदसिलुङ्लङ्लिटः॥लिङर्थेलेट्॥उपसंवादाशंकयोश्च॥

तुमर्थसेसेनसेअसेरसेकसेनध्येअध्येनध्येकध्येन्शध्येशध्येन्तेनवेउन्तवेनः॥प्रयैरोहिष्येअव्यथिष्ये॥दृशिविदिव्येच॥शकिणमुल्कमुलौ॥ईश्वरेतोसुन्कसुनौ॥कृत्यार्थेतवैकेन्कन्यत्वनः॥अवचक्षेच॥शावल्लक्षणेस्तोषणूनञ्वादिचरिकृतभिजनिभ्यस्तोकमञ्॥सपितृदोःकसुन्॥अलंखल्वोःप्रतिषेधयोःप्राचांक्त्वा॥
॥उदीचामाङोव्यतीहारे॥परावरयोगेच॥१॥समानकर्तृकयोःपूर्वकाले॥आभीक्ष्ण्येणमुल्च॥नयद्यनाकांक्षे॥विभाषाग्रेप्रथमपूर्वेषु॥कर्मण्याक्रोशेकुञःखमुञ्॥स्वादुमिणमुल्॥अन्यथैवंकथमित्थंसुसिद्धाप्रयोगश्चेत्॥यथातथयोरस्याप्रतिवचने॥कर्मणिदृशिविदोःसाकल्ये॥यावतिविंदजीवोश्चमर्यादयोः

पूरेः ॥ यत्प्रमाणकृतोपश्चास्यान्यतरस्यां ॥ क्तेक्तवतू ॥ निष्ठा ॥ निमूलसमूलयोः कषः ॥ शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिषः ॥ समूलाकृताग्रेषु हनः कुग्रहः ॥ करणेहनः ॥ स्नेहनेषिषः ॥ हस्तेवर्तिग्रहोः ॥ स्वेदनः ॥ २ ॥ अधिकरणे बंधः ॥ संज्ञायां ॥ कर्मणीरवतुरुषयोर्नशिवहोः ॥ ऊर्ध्वेभुविपूरोः ॥ उपमानेकर्मणि च ॥ कृषादिषुयथाविध्यनुप्रयोगः ॥ उपदंशस्तृतीयायां ॥ हिंसार्थानांच समानकर्मकाणां ॥ समस्यांवोपपीडरुधकर्षः ॥ समासत्तौ ॥ ग्रमाणे च ॥ अपादाने पारीप्सायां ॥ द्वितीयायांच ॥ सांगेधवे ॥ परिक्रिश्यमानेचानिशिप्रतिषिधिधरिदंडाप्यमानासेध्यमानयोः ॥ अस्तिक्षीरदधिसर्पिरादीनां क्रियातरकालेषु ॥ नाम्न्यादिशिग्रहोः ॥ अव्ययेयथाभिप्रेतासंख्या

नेकजःस्कारणमुलौ ॥ तिर्यक्समवर्गे ॥ २ ॥ सांगेनसत्यर्थेरुभोः ॥ नाधार्थप्रत्ययेव्यर्थे तृतीयासप्तमीषष्ठ्यः ॥ अन्वर्थानुलोम्ये ॥ शकधृषज्ञाग्लाघटरभलभक्रमसहार्हास्त्यर्थेषु तुमुन् ॥ पर्याप्तिवचनेष्वलमर्थेषु ॥ कृतीरुत् ॥ भव्यगेयप्रवचनीयोपस्थानीयजन्याप्लाव्यापात्याः ॥ तुः कर्मणिचभावेचाकर्मकेभ्यः ॥ तयोरेवकृत्यक्तखलर्थाः ॥ ओद्यिकर्मणिकृतिरिच ॥ कृत्यार्थेकर्मकर्तरिशेषेकृत्यानां कर्तरिवा ॥ राधीक्ष्योर्यस्यविप्रश्ने ॥ भीमादयोपादाने ॥ ताभ्यामन्यत्रोणादयः ॥ क्रोधार्थानांकर्मणिचाप्रतिषेधेनसंप्रदाने ॥ तादर्थ्येचतुर्थ्यवचनस्य ॥ तस्मैहितयोगेषष्ठ्यपवादश्चतुर्थ्यः ॥ तुमर्थाच्छसोवा ॥ तुमर्थाच्छसोवा ॥ तुमर्थाच्छसोवा

योरेरिरेच्॥परस्मैपदानांणलतुसथलथुसणल्वमाः॥विदोलटोवा॥लुवःपंचानामादितआहेलुवः॥लीटोलङ्वत्॥एरुः॥सेसिचिकवाचंदसि॥मैनिःआमेतः॥सवाभ्यांवामौ॥आडुत्तमस्यपिच॥एतऐ॥लेटोडाटौ॥आतऐ॥वेतोन्यत्र॥इतश्चलोपःपरस्मैपदेषु॥सउत्तमस्य॥नित्यङितः॥इतश्च॥५॥तस्थस्थमिपांतांतामः॥लिटः सीयुट्॥यासुट्परस्मैपदानांणलतुसथलथुसणल्वमाः॥क्रियाशिषि॥झस्यरन्॥इटोट्॥सार्वधातुकार्धधातुकयोः॥झेर्जुस्॥सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च॥आतः॥लङः शाकटायनस्यैवह्यश्चे॥तिङ्शित्सार्वधातुकं॥आर्धधातुकं शेषः॥लिट्च॥लिङाशिषि॥ङिच्चस्वभयथा॥६॥धातुसंबंधेसमानाधिकरणेसांगेलिट्स्तस्थस्थमिपांसमादेश॥ ॥इ

२७

तितंत्रीयोध्यायः॥ ॥ग्लाजाद्यादिकात्॥स्नेर्नसमोदृक्षाक्ष्यांभिस्क्ष्यांभ्यस्क्षिभ्यांभ्यस्क्षोसामद्योःसुप्॥स्त्रियां॥अजायतष्टप्॥ऋन्नेभ्यीङ्॥उगितश्च॥ङ्योरनुस्वारेच॥पादोन्यतरस्यां॥ङाङ्चिच॥नषट्स्वस्रादिभ्यः॥मनः॥अनोबहुव्रीहेः॥ऽबहुभाभ्यामन्यतरस्यां॥अनुपसर्जनात्॥रिङ्शयग्लिङ्क्षुश्वीरुग्रुक्मयद्रुक्ष्णुहणुग्रुक्ष्णुष्णिहाम्॥यचश्च॥प्राचांष्फंतद्धितः॥सर्वत्रलोहितादिकतंतेभ्यः॥कोरनमांशुकाभ्यांचावयसिपथ्यक्षे॥१॥द्विगोः॥अपरिमाणबिस्ताचितकंबल्येभ्योनतद्धितलुकि॥कोडोतात्क्षेत्रे॥पुरुषात्प्रमाणेन्यतरस्यां॥बहुव्रीहेरूधसोङीष्॥

संख्याव्ययादेरुपू॥ द्रामहायनीताच्च॥ अनउपधालोपिनोन्यतरस्यां॥ नित्यंसंज्ञाछंदसोः॥ कैवल्यमामकभागधेयपापापरसमानायेकृतसुमंगलभेषजाच्च॥ राज्ञेभ्यञसो॥ अंतर्वत्पतिवतोर्नुक्॥ पत्यन्नोयज्ञसंयोगे॥ विभाषासपूर्वस्य॥ नित्यंसपत्न्यादिषु॥ पूतक्रतोरैच्च॥ वृषाकप्यग्निकुसितकुसीदानामुदात्तः॥ मनोरौवा॥ वर्णादनुदात्तात्तोपधात्तोनः॥ अन्यतोऽपि॥ २॥ षिद्भिदादिभ्योऽङ्॥ जानपदकुंडगोणस्थलभाजनागकालनीलकुशकामुककबरादृश्यश्रावपनाकृत्रिमाश्राणास्थौल्यवर्णानाछादनायोविकारमैथुनेच्छाकेशवेशेषु॥ शोणात्प्राचां॥ वोतोगुणवचनात्॥ ब्रह्मादिभ्यश्च॥ नित्यंछंदसि॥ भुवश्च॥ पुंयोगादाख्यायां॥ इंद्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडहिमारण्य

यवयवनमातुलाचार्याणामानुक्॥ कीतात्करणपूर्वात्॥ कार्दलाख्यायां॥ बहुव्रीहेश्चांतोदात्तात्॥ असांगपूर्वपदाद्वा॥ स्वांगाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधात्॥ नासिकोदरोष्ठजंघादंतकर्णशृंगाच्च॥ नकोडादिबद्धवृंदाच्च॥ सहनञ्विद्यमानपूर्वाच्च॥ नखमुखात्संज्ञायां॥ दीर्घजिह्वीच छंदसि॥ दिक्पूर्वपदादसंज्ञायां॥ ३॥ वाहः॥ सख्युरशिश्वीतिभाषायां॥ जातेरस्त्रीविषयादयोपधात्॥ कर्णपर्णपृष्ठकूलमूलबालोत्तरपदाच्च॥ इतोमनुष्यजातेः॥ ऊङुतः॥ बाह्वंतात्संज्ञायां॥ पुंयोगाच्च॥ ऊरुत्तरपदादौपम्ये॥ संहितशफलक्षणवामादेश्च॥ कद्रुकमंडल्वोश्छंदसि॥ संज्ञायां॥ शोऽरण्ययोऽनुनासिकश्चाप॥ आवट्टाच्च॥ तस्थितः॥ यूनस्तिः॥ अणिञोरनार्षयोर्गुरूपोत्तमयोः ष्यङ्गोत्रे॥ गोत्रावयवात्॥ कोऽज्यादिभ्यश्च॥ ४॥ देवयज्योश्चछंदसि॥ त्यमुष्मिकोडंविधिभ्योन्यतरस्याः

समर्थानां प्रथमाद्वा ॥ प्राग्दीव्यतोण् ॥ अश्वपत्यादिभ्यश्च ॥ हित्यहित्याहित्यपत्नीनां ण्यः ॥
उत्सादिभ्योञ् ॥ स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्स्नञौ भवनात् ॥ द्विगोर्लुगनपत्ये ॥ गोत्रेकुलवृद्धे ॥
लुक् ॥ फक्फिञोरन्यतरस्याम् ॥ तस्यापत्यम् ॥ एकोगोत्रे ॥ गोत्राद्यून्यस्त्रियाम् ॥ गोत्रे ॥
बाह्वादिभ्यश्च ॥ रुधादिभ्यश्च ञ्यः ॥ नडादिभ्यः फक् ॥ हरितादिभ्योञ्यः ॥ यञिञोश्च ॥ शरद्वच्छुनकदर्भाद्भृगुवत्साग्नायणेषु ॥ दितेश्चापत्ये ॥ पैलादिभ्यश्च ॥ अनृष्यानन्तर्ये बिदादिभ्योञ् ॥ गर्गादिभ्योयञ् ॥ मधुबभ्रोर्ब्राह्मणकौशिकयोः ॥ कपिबोधादेर्गोत्रे ॥ वतण्डाच्च ॥ लुक्स्त्रियाम् ॥ जनपदादिभ्यः क्लञ् ॥ भर्गत्रैगर्तशैलालिभ्यश्च ॥ अवृद्धाभ्योनदीमानुषीभ्यस्तन्नामिकाभ्यः ॥ स्वयंधकवह्निकुरुभ्यश्च ॥ तुरुसंख्यासंभद्रपूर्वायाः ॥ कन्यायाः कनीनच ॥ विकर्णशुंगशुंगलाद्वत्सभरद्वाजात् ॥

JAWAHARLAL NEHRU MEMORIAL

पीलायाश्च ॥ ढक्रवयूकात् ॥ स्त्रीभ्योढक् ॥ ६ ॥ द्व्यचः ॥ इतश्चानियञः ॥ शुभ्रादिभ्यश्च ॥ विकर्णकुषीतकात्काश्यपे ॥ लोपोकुर्वादीनाम् ॥ कुलटायावा ॥ चटकाया ऐरक् ॥ गोधायाढ्रक् ॥ आरग्दीर्घात् ॥ क्षुद्राभ्योवा ॥ पितृष्वस्रादिभ्यश्छण् ॥ दक्षिणेर्पः ॥ मातृष्वसुश्च ॥ तुल्याख्यौ दृश्य ॥ गृष्ट्यादिभ्यश्च ॥ राजश्वशुराद्यत् ॥ क्षत्राद्घः ॥ कुलात्खः ॥ अपदेवपदात्त्यन् ॥ तस्यायदुक्तौ ॥ ७ ॥ महाकुलादञ्खञौ ॥ दुष्कुलाड्ढक् ॥ स्वसुश्छः ॥ भ्रातुर्व्यच्च ॥ व्यंसकलोरिक्थाद्यिञः ॥ गोत्रस्त्रियाः कुत्सनेणवादनुङ्सौवीरेषुबहुलम् ॥ फक्ष्यञौ ॥ फाण्टाहृतिमित्रतान्त्रोणफिञौ ॥ कुर्वादिभ्योण्यः ॥ सैनान्तलक्षणकारिभ्यश्च ॥ उदीचामिञ् ॥ तिकादिभ्यः फिञ् ॥ कौसल्यकार्मार्याभ्यांच ॥ अणोज्यः ॥ उदीचांवृद्धात्गोत्रात् ॥ वाकिनादीनांकुक्च ॥ प्राचांवृद्धात्फिञबहुलम् ॥ ८ ॥ मनोर्जातावञ्यतौषुक् ॥ अपत्यंपौत्रप्रभृति ॥

गोत्रं॥जीवतिपुत्रवंश्येषुवा॥भ्रातरिचज्यायसि॥वान्यस्मिन्सपिंडेऽविरतरंजीवति॥दृ
श्यस्यचपूजायां॥यूनश्चकुत्सायां॥जनपदशब्दात्क्षत्रियादञ्॥सात्वेयगांधारिभ्यांच॥
द्व्यञ्मगधकलिंगसैरमसादण्॥दृश्येकोसलाजादाभ्यङ्॥कुरुनादिभ्योण्यः॥सात्वाव
यवप्रस्थयहकलकूटाभ्रकादिञ्॥तेनदृब्धाः॥कंबोजाल्लुक्॥स्त्रियामवंतिकुंतिकुरुभ्य
श्च॥अतश्चानार्षभर्गादियौधेयादिभ्यः॥१॥ङ्यौप्रहिगोःक्षियोर्वाहोर्दयज्ञिय
स्त्रियोर्द्व्यचोमहाकुलाग्र्यजातावष्टादशभ्यः॥इतिचतुर्थाध्यायस्यप्रथमःपादः॥ ३०
तेनरक्तंरागात्॥लाक्षारोचनाशकलकर्दमाद्वुक्॥नक्षत्रेणयुक्तःकालः॥लुबविशेषे॥संज्ञा
यामश्वबडवाभ्यां॥हृद्भगसिंधुस्वस्रिमातृपितृभ्रातृमातुलातृजामातृदुहितृभ्यष्ठक्॥
पारिवेष्टकोरथः॥पांडुकंबलादिनिः॥हेतुतच्छीलानुकूलेषुयत्॥कोमारापूर्ववचने॥तत्रोक्तमत्रेभ्यः॥स्त्रि

ताऽऽख्यायिकाभ्रियते॥संस्कृतंभक्षाः॥श्रुतौरोगवाते॥दध्नःष्ठक्॥उदश्वितोन्यतरस्यां॥क्षीराड्ढञ्॥१॥
सास्मिन्पौर्णमासीतिसंज्ञायां॥आग्रहायण्यश्वत्थाड्ढक्॥विभाषाफाल्गुनीश्रवणाकार्त्ति
कीभ्यः॥सास्यदेवता॥कस्येत्॥संज्ञाछंदसोर्बहुलम्॥अपोनप्तृभ्यांघः॥ऊच॥महेंद्राद्घाणा
च॥सोमाद्ध्यण्॥वाच्यृतुपितृमरुद्वरुणसोमवास्तोष्पतिगृहमेधाऽऽच॥अग्नेर्ढक्॥कालेभ्योभववत्॥महाराजप्रोष्ठपदाट्ठञ्॥पितृव्यमा
तुलमातामहदुहितृभ्रातृभ्यःष्यञ्॥तस्यसमूहः॥भिक्षादिभ्योण्॥गोत्रोक्षोष्ट्रोरभ्रराजराज
न्यराजपुत्रवत्समनुष्याजाद्यृष्यञ्॥केदाराद्यञ्॥२॥ढक्चवंशेनुश्च॥ब्राह्मणमाणववा
डवाद्यत्॥यामिनांबंधुसहायेभ्यस्तल्॥जनुदासादेरञ्॥रंडिकादिभ्यश्च॥चरणेभ्यो
धर्मवत्॥अचित्तहस्तिधेनोष्ठक्॥केशाश्वाभ्यांयञ्छावन्यतरस्यां॥पाशादिभ्योयः॥

खलमोरथान्॥इनठकछचश्च॥विषयोदेशे॥राजन्यादिभ्योवुञ्॥भोरिक्यादेषु कार्यादि
भ्योविधेर्लुक्॥सोस्यादिरितिछंदसःप्रगाथेषु॥संयामेप्रयोजनंयोद्धृभ्यः॥तदस्यांप्र
हरणमितिक्रीडायाम्णः॥घभः सास्यक्रियेतिनः॥तदधीतेतद्वेदः॥कतूक्थादिसूत्रो
ताढक्॥३॥कर्मादिभ्योवुन्॥अनुब्राह्मणादिनिः॥वसंतादिभ्यःठक्॥प्रोक्ताल्लुक्॥
सूत्राच्चकोपधात्॥छंदोब्राह्मणानिचतद्विषयाणितदस्मिन्नस्तीतिदेशेतन्नाम्नि॥तेन
निर्वृत्तं॥तस्यनिवासः॥अदूरभवश्च॥ओरञ्॥मतोश्चबह्वजङ्गात्॥बह्वचउरुबिषु॥उद्
कूचविपाशः॥संकलादिभ्यश्च॥स्त्रीषुसौवीरसालंक्रायणसुवास्वादिभ्योण॥रोणी॥
कोपधाच्च॥वुञ्छण्कठजिलसेनिरठञ्यफक्फिञ्यकक्ठकोरहणहशाश्वैर्य
कुमुदकाशतृणप्रेक्षाश्मसखिसंकाशबलपक्षकर्णसुतंगमप्रगदिनवराहकुमुदादिभ्यः४॥

जनपदेलुप्॥वरणादिभ्यश्च॥शर्करायावा॥ठक्छौच॥नद्यांमतुप्॥मध्वादिभ्यश्च॥कुमुदन
डवेतसेभ्योऽमतुप्॥नडशादाड्ड्वलच्॥शिरीषाद्वलच्॥उत्करादिभ्यश्छः॥नडादीनांकुक्
च॥शेषे॥राष्ट्रावारपाराद्घखौ॥यौधाद्यञञौ॥कच्यादिभ्योठक्॥कुलकुक्षिग्रीवाभ्यश्
श्यलंकारेषु॥नद्यादिभ्योढक्॥दक्षिणापश्चात्पुरसस्त्यक्॥कापिशायष्फक्॥रंकोरमनु
ष्येषु॥५॥घुप्राग्नपागुदक्प्रतीचोयत्॥कंथायाठक्॥वेणोवुक्॥अध्ययोत्यपू॥ऐषमो
ह्यश्वसोऽन्यतरस्यां॥तीरफल्गुनागहनगहनेष्ठक्॥दिक्पूर्वपदादसंज्ञायांभः॥मद्रेभ्योञ्॥उ
दीच्यग्रामाच्चबहुषुतेनैवाभिनीतात्॥प्रस्थोत्तरपदपलद्यादिकोपधाद्वुञ्॥कन्थादिभ्योगो
त्रे॥इनश्चानञश्चप्राच्यभरतेषु॥दक्षाक्रुञ्॥भवतष्ठक्शसोः॥काश्यादिभ्यःष्ठञ्जि
ठौ॥वाहीकग्रामेभ्यश्च॥विभाषोशीनरेषु॥ऊर्दशेऽन्॥दक्षात्साचां॥६॥धन्वयोपधाद्वुञ्॥

प्रख्यपुरवहोताच्च॥रोपधेतोःप्राचां॥जनपदतदवध्योश्च॥अरुर्द्विषदजन्तस्य मुम्॥कुक्षिवङ्क्षगर्तोत्तरपदात्॥धूमादिभ्यश्च॥नगरात्कुत्सनप्रावीण्ययोः॥अरण्यान्मनुष्ये॥विभाषाकुरुयुगंधराभ्यां॥मद्रवृज्योःकन्॥कोपधादण्॥कण्ठादिभ्यश्च॥मनुष्यतत्स्थयोर्वुञ्॥अपदातौसाल्वात्॥गोयवाग्वोश्च॥गर्तोत्तरपदाच्छः॥गहादिभ्यश्च॥प्राचांष्फतदोः॥राज्ञःकच्च॥७॥वृत्त्यादिकोतरवोपधात्॥कथाफलदनगरग्रामहृदोत्तरपदात्॥पर्वताच्च॥विभाषामनुष्ये॥रुक्मपर्णाद्भरद्वाजे॥८॥तेनसाम्मिन्नठञ्कण्डादिभ्योजनपदेषुप्राग्धन्वराधात्पञ्च॥ ॥इतिचतुर्थाध्यायस्यद्वितीयःपादः॥ ५॥

युष्मदस्मदोरन्यतरस्यांखञ्च॥तस्मिन्नाणिचयुष्माकास्माकौ॥तवकममकावेकवचने॥अर्धाच्चन्॥परावराधमोत्तमपूर्वाच्च॥दक्षिणपूर्वपदाद्दक्षिणाच्चमजनपदैकदेशात्

प्रागस्तमोत्॥मध्यान्मः॥असंप्रतिकौ॥हीपादनुसमुद्रंयञ्॥कालाट्ठञ्॥श्राद्धेशरदः॥विभाषारोगातपयोः॥निशाप्रदोषाभ्यांच॥श्वसस्तुट्च॥संधिवेलाद्यृतुनक्षत्रेभ्योण्॥प्रावृषएण्यः॥वर्षाभ्योष्ठक्॥छंदसिठञ्॥वसंतादिभ्योहेमंताच्च॥सर्वत्राण्वतलोपश्च॥सायंचिरंप्राह्णेप्रगेव्यये व्यक्ष्युद्युत्तौतुट्॥विभाषापूर्वाह्णापराह्णाभ्यां॥तत्रजातः॥प्रावृषष्ठप्॥संज्ञायांशरदो बुञ्॥पूर्वाह्णापराह्णार्द्धमूलेप्रदोषावस्करादनुट्॥पथःपथन्च॥अमावास्यायावा॥अन्च॥सिंधुपकराभ्यांकन्॥अणञौच॥अविषाफल्गुन्यनुराधास्वातितिष्यपुनर्वसुहस्तविशाखाष्ठाबकुलाद्लुक्॥लुबानंतगोशालखरशालाच्च॥वत्सशालाभिजिदश्वयुक्कृतिभिषजोवा॥ नक्षत्रेभ्योबहुलं॥कृतलब्धक्रीतकुशलाः॥प्रायभवः॥उपजानूपकर्णीपनीवेष्टक्॥२॥ संभृते॥कोशाट्ठञ्॥कालात्साधुपुष्यत्यद्यमानेषु॥उप्तेच॥आश्वयुज्यावुञ्॥ग्रीष्मवसंतादन्यतरस्यां॥देयमृणे॥कलाप्यश्वत्थयवबुसाट्ठञ्॥ग्रीष्मावरसमाट्ठञ्॥सं

वत्सरायहायणीभ्यां ठञ्॥ व्याहरति मृगः॥ तदस्य सोढं॥ तत्रभवः॥ दिगादिभ्योयत्॥ शरीरावयवाच्च॥ दतिकुक्षिकलशिवस्त्यहेर्ढञ्॥ ग्रीवाभ्योण्वा॥ गंभीराज्यः॥ अव्ययीभावाच्च॥ अंतःपूर्वपदाट्ठञ्॥ ३॥ यामात्यर्यनुपूर्वात्॥ जिह्मामूलांगुलेश्छः॥ वर्गांताच्च॥ अशब्देयत्खावन्यतरस्यां॥ कर्णललाटात्कनलंकारे॥ तस्येक्ष्यान्यतरस्यां॥ ४ रख्यातव्यनाम्नः॥ बह्वचो तो दातोंम्॥ ऋतुयतैभ्यश्च॥ अध्यायेषेवर्षे॥ पौरोडाशपुरोडाशात्ष्ठन्॥ छंदसीयदणौ॥ ब्रह्मजद्वाह्मण कूप्रथमाधरपुरश्चरणनामख्यातादृञ्॥ अणृगयनादिभ्यः॥ ततआगतः॥ ठगायस्थानेभ्यः॥ शुंडिकादिभ्योण्॥ विद्यायोनिसंबंधेभ्योवुञ्॥ ऋतष्ठञ्॥ पितर्यच्च॥ गोत्रादेकवत्॥ ४॥ हेतुमनुष्येभ्योन्यतरस्यांरूप्यः॥ मयड्॥ प्रशंसति॥ विदूराभ्यः॥ तद्गतिपथिदूतयोः॥ अ

३३

भिनिष्क्रामतिद्वारं॥ अधिकृत्यकृतेग्रंथे॥ शिल्पंकंदयमसभहंडैर्जननादिभ्यश्छः॥ सोस्यनिवासः॥ अभिजनश्च॥ आयुधजीविभ्यश्छः पवते॥ शंडिकादिभ्योञ्यः॥ सिंधुतक्षशिलादिभ्योण्भौ॥ तूदीशलातुरवर्मतीकूचवाराड्वलण्ठञ्यकः॥ भक्तिः॥ अचिरापद्देशकालावुकञ्॥ महाराजाष्टकञ्॥ वासुदेवार्जुनाभ्यांवुन्॥ गोत्रक्षत्रियाख्येभ्योबहुलंवुन्॥ जनपदिनोजनपदेवत्सवंजनेपनपदेनसमानशब्दानांबहुवचने॥ ५॥ तेनप्रोक्तं॥ तित्तिरिवरतंतुखंडिकोखाच्छण्॥ काश्यपकौशिकाभ्यामृषिभ्यांणिनिः॥ कलापिवैशंपायनांतेवासिभ्यश्च॥ पुराणप्रोक्तेषुब्राह्मणकल्पेषु॥ शौनकादिभ्यश्छंदसि॥ कठचरकाल्लुक्॥ कलापिनोण्॥ छगलिनोढिनुक्॥ पाराशर्यशिलालिभ्यांभिक्षुनटसूत्रयोः॥ कर्मंदकृशाश्वादिनिः॥ तेनैकदिक्॥ तसिश्च॥ उरसोयच्च॥ उ

पत्नीते॥ कृतेग्रंथे॥ संज्ञायां॥ कुलालादिभ्योवुञ्॥ क्षुद्राभ्रमरवटरपतपादञ्॥ तस्येदं॥ ६॥
रथाद्यत्॥ अत्रपूर्वोदञ्॥ पत्राध्ययुपरिषदश्च॥ हलसीराट्ठक्॥ हृद्भगसिध्वनिकमियमः॥
गोत्रचरणाद्वुञ्॥ संघोत्कलक्षणेध्यञ्त्रिभ्योमणञौ॥ शाकलाद्वा॥ छंदोगौक्थिकयाज्ञिक
बह्वृचनटाञ्यः॥ नदंडमाणवांतेवासिषुरैवतिकादिभ्यश्छः॥ कोपिंजलकुंडलिनपदा
दण्॥ आथर्वणिकस्येकलोपश्च॥ तस्यविकारः॥ अवयवेचप्राण्योषधिवृक्षेभ्यः॥ ३४
बिल्वादिभ्योण्॥ कोपधाच्च॥ मयुजतुनोःष्ठक्॥ ओरञ्॥ अनुदात्तादेश्च॥ ७॥ प
लाशादिभ्योवा॥ शम्याष्ठञ्॥ मयड्वैतयोर्भाषायामभक्ष्याच्छादनयोः॥ नियुक्त
शतादिभ्यः॥ गोश्वपुरीषे॥ विष्टाच्च॥ संज्ञायांकन्॥ त्रीहेःपुरोडाशे॥ असंज्ञायांति
लयवाभ्यां॥ ह्यश्वश्वतरिबिल्वात्॥ तालादिभ्योण्॥ जातरूपेभ्यः

परिमाणे॥ प्राणिरजतादिभ्योञ्॥ जितश्चतत्प्रत्ययात्॥ क्रीतवत्परिमाणात्॥ उद्भा
वुञ्॥ उमोर्णयोर्वा॥ एण्याढञ्॥ गोपयसोर्यत्॥ ८॥ द्रोश्च॥ मानेवयः॥ फलेलुप्॥ ल
क्षादिभ्योण्॥ जेवा॥ लुप्॥ हरीतक्यादिभ्यश्च॥ कसीयपरशव्ययीर्यभ्रोलुक्
च॥ ९॥ युष्मदस्मदंतात्संभवे यामादेतुतेनरथास्त्रशादिभ्योद्रोश्चेष्टौ॥ ॥ इति
चतुर्थोध्यायस्यतृतीयःपादः॥ ॥ प्राग्वहतेष्ठक्॥ तेनदीव्यतिखनतिजयतिजि
तं॥ संस्कृतं॥ कुलत्थकोपधादण्॥ तरति॥ गोपुच्छाट्ठञ्॥ नौद्व्यचष्ठन्॥ चरति॥
आकर्षात्ष्ठक्॥ पर्पादिभ्यःष्ठन्॥ श्वगणाट्ठञ्च॥ वेतनादिभ्योजीवति॥ चरित्रक्रय
विक्रयाट्ठन्॥ आयुधाच्छच॥ हरत्युत्संगादिभ्यः॥ भस्त्रादिभ्यःष्ठन्॥ विषाणा
विधर्वीवधात्॥ अक्षकुटिलिकायोः॥ निर्वृत्तेक्षयत्रादिभ्यः॥ क्रमेमित्वं॥ १॥

अपमित्यया चिताभ्यां कक्कनौ॥ संसृष्टे॥ चूर्णादिनिः॥ लवणाल्लुक्॥ मुद्गारण्यकंनेरु
पासिक्ये॥ ओजः सहोभसौवर्तते॥ तनूप्रत्यनुपूर्वसीपलोमकूलं॥ परिमरयति॥ प्रच्छ
तिगह्वं॥ कुसीददशैकादशात्ठन्छौ॥ उंछति॥ रक्षति॥ शब्दादुंछः॥ मृगान्
क्षिमत्स्यमृगान्हंति॥ परिपंथंचतिष्ठति॥ माथोत्तरपदपर्यनुपूर्वपाद्वीवति॥ आ
क्रंदाद्वृञ्च॥ परोभरपरंगृह्णाति॥ प्रतिकंठार्थेलक्षमंच॥ धर्मचरादिभ्यः॥ प्रतिश्रथमें
तिङश्च॥ समवायात्समवैति॥ परिषदोण्यः॥ सेनायाश्च॥ सैन्यायोल्लुक्टौ॥ कु
द्धोपश्यति॥ तस्यधर्म्यं॥ अग्निहोत्रादिभ्यः॥ ऋतोञ्॥ अवक्रयः॥ तस्यपण्यं॥
लवणाट्ठक्॥ किशराद्भ्यः ष्ठन्॥ शाकाल्लुनोन्यतरस्यां॥ हित्यं॥ मद्रुकासीसरद
णन्यतरस्यां॥ प्रहरणं॥ परश्वधाट्ठञ्॥ शक्तियष्टोरकक्॥ आस्तीर्णास्तिरिसाहिः॥

प्रीसंयोगादिभ्योजकेमध्ययेनवृद्धिर्भवति॥ [illegible] हिनंस
क्षः॥ तदस्मिन्दीयतेनिष्कौ॥ आप्नोतीदमादिभ्यः॥ मूल्योरण्यतरस्यां॥
तंप्रतियुक्तेशाणाद्वा॥ अध्यायिन्यदेशकालात्॥ कठिचीरमाकोलिसंकट
रसंख्यानेभ्यवहरति॥ निकटेवसति॥ आवसथात्ठञ्॥ प्राग्घिताद्यत्॥ तदह
तिरथयुगप्रासंगं॥ धुरोयड्ढकौ॥ स्वःसर्वधुराद्॥ एकधुराल्लुक्च॥ शकटो
दृष्टहलसीसाट्ठक्॥ संसायांजन्याः॥ विध्यत्यधनुषा॥ धनेगणंलब्धा॥ हरेन
अभाण्डः॥ वेशंगतः॥ परमस्मिन्नृण्यं॥ मूलमस्यावहीं॥ संसायांधेनुष्याः॥
ग्रहपतिनासंयुक्तेज्यः॥ नोवयोधर्मविषमूलमूलसीतातुलाभ्यस्तार्यनु

त्यप्राप्यवध्यानाम्यसमर्सिमितसंमितेषु॥धर्मपथ्यर्थन्यायादनपेते॥छंदसोनि
र्मिते॥उरसोण्वाहृदयस्यप्रियः॥बंधनेचर्षौ॥मतजनहलात्करणजल्पकर्षेषु॥तत्र
साधुः॥प्रतिजनादिभ्यःखञ्॥भक्ताण्णः॥पथिदूतयोष्यः॥कथादिभ्यःष्ठक्॥
गुडादिभ्यःष्ठञ्॥पथ्यतिथिवसतिस्वपतेर्ढञ्॥समायायः॥ढश्छंदसिपरि
मानतीर्थेवासीदसमानोदरेशयितओ चोदात्तः॥सोदराद्यः॥भवेच्छरसि
पाथोनदीभ्योऽपूः॥वेशंतहिमवद्भ्यामण्॥स्रोतसोविभाषाञ्ञ्यौ॥सगर्भ
सयूथसनुताद्यत्॥तुराहनभंजयाद्यत्॥घकोच॥समुद्राभ्रेः॥बहिर्भिदूत
दूतस्यभागकर्मणी॥ध॥रक्षोवात्नाहननी॥रेवतीजगतीहविष्याभ्यःभ

शस्ये॥असुरस्यस्वं॥मायायामण्॥तद्धानासामुपधानोमंत्रइतीष्टकासुलुक्चमतोः॥
अश्मिमानण्॥वयस्यासुमूर्धोमितुपूः॥मत्वर्थमासतनोः॥मधोर्ञच॥ऊर्जसो
हनियत्रेवो॥वेशीयन्नाओदर्भगाद्यक्॥रेवच॥पूर्वैःकृतमिनीच॥अङ्गिः
संस्कृतं॥सहस्रेणसंमितोघः॥मतोच॥सोममर्हतियः॥मयेच॥मधोः॥
वसोःसमूहेच॥नक्षत्राद्यः॥सर्वदेवात्तातिल्॥विशमरिष्टस्यकरोभा
वेच॥प्राग्वहतेरपमित्यधर्मशीलं हलसीरास्यऋषदोरक्षोनक्षत्राच्चतारि॥
॥ ॥इतिचतुर्थोध्यायः॥ ॥प्राक्रीताच्छः॥उगवादिभ्योयत्॥कंबलो
वसंज्ञायां॥विभाषाहविरपूपादिभ्यः॥तस्मैहितेत्रारारावयवाद्यत्॥

ऋषभापानतोऽर्घः॥ चर्मणोऽञ्॥ तदस्यतदस्मिंस्यादिति॥ परिखायाढञ्॥ ४
खलयवमाषतिलकृष्णश्रद्धाणश्च॥ अजाविभ्योऽध्यन्॥ आस्नाविश्वजनभोगो
त्तरपदात्खः॥ सर्वपुरुषाभ्यांणढञौ॥ माणवचरकाभ्यांखञ्॥ तदर्थंविकृतेःप्र
कृतौ॥ कुदिरुपधिबलेर्ढञौ॥ आग्व[illegible]नेष[illegible]॥ आहीदगोपुच्छसंख्यापरिमाणा
दुक्॥ असमासेनिष्कादिभ्यः॥ १॥ शताच्चठन्यतावशते॥ संख्याया अतिशदन्ता
याःकन्॥ वतोरिदुत्॥ विंशतित्रिंशद्भ्यांड्वुन्संज्ञायां॥ कंसादिभ्यःष्यञ्॥ ३
तस्य॥ ज्ञातमानविंशतिकसहस्रवसनादेः॥ अध्यर्धपूर्वाद्द्विगोर्लुगसंज्ञायां॥
विभाषाकार्षापणसहस्राभ्यां॥ द्वित्रिपूर्वान्निष्कात्॥ विस्ताच्च॥ विंशतिकात्खञ्॥
स्वार्थेकन्॥ षण्णांपादमाषशताद्यत्॥ शाणाद्वा॥ द्वित्रिपूर्वादण्च॥ तेनक्रीतं॥ तस्य

निमित्तंसंयोगोत्पातौ॥ गोद्व्यचोसंख्यापरिमाणाश्वादेर्यत्॥ पुत्राच्छच्च॥
॥२॥ सर्वसूमिपृथिवीभ्यामणञौ॥ तस्येश्वरः॥ तत्रविदितइतिच॥ लो
कसर्वलोकाभ्यांठञ्॥ तस्यवापः॥ पात्राद्घन्॥ तदस्मिन्नध्यायलाभशु
ल्कोपदीयते॥ पूरणार्धाड्ढन्॥ भागाद्यच्च॥ तेनरतिवहत्यावहतिभा
रादृशाट्ठञ्भ्यः॥ वस्नद्व्याभ्यांठक्ठनौ॥ संभवत्यवहरतिपचति॥ ओढ्का
च्चिनपात्रात्खोऽन्यतरस्यां॥ द्विगोश्च॥ कुलिजाल्लुक्खौच॥ सोऽस्याशवस्तुम
यः॥ तदस्यपरिमाणं॥ संख्यायाःसंज्ञासंघसूत्राध्ययनेषु॥ पंक्तिविंश

तित्रिंशच्चत्वारिंशत्सप्तषष्टिसप्तत्यशीतिनवतिशतं॥पंचदशतोवर्गेवा॥३॥
सप्तनोच्छंदसि॥त्रिंशच्चत्वारिंशतोर्ब्राह्मणेसंज्ञायाङ्ण्॥तदर्हति॥छंदांसिणो
नित्यं॥शीर्षछंदाद्यच्च॥दंडादिभ्योयः॥छंदसिच॥पात्राद्घश्च॥कंडकंददक्षिणा
च्छच्च॥स्थालीबिलात्॥यज्ञर्त्विग्भ्याघखौ॥पारायणतुरायणचांद्रायण
वर्तयति॥संशयमापन्नः॥योजनंगच्छति॥पथष्कन्॥पथोणनित्यं॥उत्तरप
थेनाहृतच॥कालात्॥तेननिर्वृत्तं॥तमधीष्टोभृतोभूतोभावी॥४॥मासा
द्यसियत्खञौ॥द्विगोर्यप्॥वर्षाभ्यश्च॥अवयसिठेञ्च॥समायाःखः॥द्वि

गोर्वा॥रात्र्यहःसंवत्सराच्च॥वर्षाक्षुकच॥चित्तवतिनित्यं॥षष्टिकाःषष्टिरात्रे
णपच्यंते॥वत्सराताच्छंदसि॥संपरिपूर्वात्खच॥तेनपरिजय्यलभ्यंकार्यं
सुकरं॥तदस्यन्नमित्यर्थे॥तस्यचदक्षिणायज्ञाख्येभ्यः॥तत्रचेदीयतेकार्यंभव
वत्॥मुष्टादिभ्योण्॥तेनयथाकथाचहस्तापाणयतो॥संपादिनि॥क
र्मवेषाद्यत्॥५॥तस्मैप्रभवतिसंतापादिभ्यः॥योगाद्यच्च॥कर्मणेकर्त्रर्थे॥स
मयस्तदस्यप्राप्तं॥क्रतोरण्॥छंदसिघस॥कालाद्यत्॥प्रकृष्टेऽर्थे॥प्रयो
जने॥विशाखाषाढादण्मंथदंडयोः॥अनुप्रवचनादिभ्यश्छः॥समापनात्स

पूर्वपदात्॥ ऐकागारिकट्चौरे॥ आकालिकडाद्यंतवचने॥ तेनतुल्यंक्रियाचेद्वतिः॥
तत्रतस्येव॥ तदर्हं॥ उपसर्गाच्छंदसिधात्वर्थे॥ तस्यभावस्त्वतलौ॥ आच
त्वात्॥ ६॥ ननञ्पूर्वात्तत्पुरुषादचतुरसंगतलवणवटबुधकतरसलसे
भ्यः॥ पृथ्वादिभ्य इमनिज्वा॥ वर्णदृढादिभ्यः ष्यञ्च॥ गुणवचनब्राह्मण
दिभ्यः कर्मणिच॥ स्तेनाद्यन्लोपश्च॥ सख्युर्यः॥ कपिज्ञात्योर्ढक्॥ पत्यु
स्तपुरोहितादिभ्योयक्॥ प्राणभृज्जातिवयोवचनोद्गात्रादिभ्योञ्॥
हायनांतयुवादिभ्योण्॥ इगंताच्चलघुपूर्वात्॥ योपधाद्गुरूपोत्त ३९

मादुञ्॥ द्वंद्वमनोज्ञादिभ्यश्च॥ गोत्रचरणाच्छाघात्याकारतदवेतेषु॥
क्षेत्रियच्परक्षेत्रेचिकित्यः॥ त्रेर्मयट्॥ ७॥ प्राक्रीताच्छस्तत्रवप्तुमिस्सनोभासाम्त
सेप्रभवतिननञ्पूर्वात्षोढक्॥ इतिपंचमाध्यायस्यप्रथमःपादः॥
धान्यानांभवनेक्षेत्रेखञ्॥ व्रीहिशाल्यर्ढक्॥ यवयवकषष्टिकाद्यण्॥ वि
भाषातिलमाषोमाभंगाण्ण्यः॥ सर्वचर्मणःकृतःखखञौ॥ यथामुखसंमु
खस्यदर्शनःखञ्॥ तत्सर्वादेःपथ्यंगकर्मपात्रंव्याप्नोति॥ आप्नुपदाप्नोति॥
अनुपरस्यंनियानायंबध्नाभक्षयतिनेयेषु॥ परोवरपरंपरपुत्रपौत्रमनुभवति॥
अवारपारात्यंतानुकामंगामी॥ समासमाविजायते॥ अध्यर्धपूर्वाद्द्विगोर्ष्ठञ्॥ आगवी

नः॥अनुग्वलंगामी॥अध्वनोयत्खौ॥अभ्यमित्राच्छच॥गोष्ठात्खञ्भूतपूर्वे॥अश्वस्यैकाहगमः॥शालीनकोपीनेअधृष्टाकार्ययोः॥१॥व्रातेनजीवति॥सासपदीनंसख्यु॥ह्यग्वादीनंसज्ञायां॥तस्यपाकमूलेपीलाद्वा कर्णाद्भिषजः कुणञ्बाहुचौ॥पक्षात्तिः॥तेनवित्तश्चुचुप्चणपौ॥विनभ्यांनानायोनसहा॥वेःशालछंकटचौ॥संप्रोदश्चकटश्च॥अवाक्कूटारश्च॥नतेनास्किायाः संज्ञायांटीटञ्नाटञ्भ्रटचः॥नेर्बिडञ्बिरीसचौ॥इनच्पिटच्किकिरिच॥उपाधिभ्यांत्यकंनासंनारूढयोः॥कर्मणिघटोठच्॥त

४०

दस्यसंजातंतारकादिभ्यइतच्॥प्रमाणेद्वयसज्दघ्नञ्मात्रचः॥पुरुषहस्तिभ्यामण्च॥यत्तदेतेभ्यःपरिमाणेवतुप्॥किमिदंभ्यांवोघः॥२॥किमःसंख्यापरिमाणेडतिच॥संख्याअवयवेतयप्॥द्वित्रिभ्यांतयस्यायज्वा॥उभादुदात्तोनित्यं॥तदस्मिन्नधिकमितिदशांताड्डः॥शदंतविंशतेश्च॥संख्यायागुणस्यानिमाने मयट्॥तस्यपूरणेडट्॥नांतादसंख्यादेर्मट्॥थट्चछंदसि॥षट्कतिकतिपयचतुरांथुक्॥बहुगणवतुसंख्यासंज्ञायां कन्॥वतोरिथुक्॥द्वेतीयः॥त्रेःसंप्रसारणंच॥विंशत्यादिभ्यस्तमडन्यतरस्यां॥नित्यशताद्मासार्धमाससंवत्सराच्चापष्ठ्यादेरासंख्यादेः॥मतौछः सूक्तसाम्नोः॥अध्यायानु

वाकयोर्लुक्॥३॥विमुक्तादिभ्योण्॥गोषदादिभ्योवुन्॥तत्रकुशलःपथ्य॥
आकर्षादिभ्यःकन्॥धनाहिरण्यात्कामे॥स्तेयेभ्यःप्रसिते॥अदूरभवे
गाद्यूने॥सस्येनपरिजातैः॥अंशंहारी॥तंत्रादचिरापहृते॥आह्व
पाकोष्ठिकेसंज्ञायां॥शीतोष्णाभ्यांकारिणि॥अधिकं॥तेनकृ
मिकाभीकःकमिता॥पार्श्वेनाच्छति॥अयःशूलदण्डाजिनाभ्यां ठ
कठजौ॥तावतिथंयहणमितिलुग्वा॥सख्यांयाभणी॥शूरपल
मत्यबंधनकरणे॥उत्कउन्मनाः॥कालप्रयोजनाद्रोगे॥तदस्मिन्न

नंप्राप्तेसंज्ञायां॥कुल्माषाद्ञ्॥श्रोत्रियंछंदोधीते॥श्राद्धमनेनभु
क्तमिनिठनौ॥पूर्वादिनिः॥सपूर्वाच्च॥इष्टादिभ्यश्च॥छदसिपरि
थिपरिपरिणोपर्यवस्थातरि॥अनुपथन्चेष्टे॥साक्षाद्द्रष्टरिसंज्ञा
यां॥क्षेत्रियच्परक्षेत्रेचिकित्यः॥इदमिद्रूपमिदृदृशमिदृक्षमिदृ
दृशमिदृजुष्टमिदृदन्तमितिवा॥तदस्यास्त्यस्मिन्नितिमतुप्॥
रसादिभ्यश्च॥प्राणिस्थादातोलजन्यतरस्यां॥सिध्मादिभ्य
श्च॥वत्सांसाभ्यांकामबले॥फेनादिलच्च॥लोमादिपामादिपि

दिभ्यः शनेलचः ॥ ५ ॥ प्रज्ञाश्रद्धार्चावृत्तिभ्योणः ॥ तपःसहस्राभ्यांविनी
नी ॥ अण्च ॥ सिकताशर्कराभ्यांच ॥ देशेलुबिलचौच ॥ दंतउन्नतउरच्च ॥ उ
ष्णुषिमुष्कमधोरः ॥ द्युद्भ्यामः ॥ केशाद्वोन्यतरस्यां ॥ गांऽज्यजगात्संज्ञा
यां ॥ कांडाडादीरंनीर चौ ॥ रजःकृष्यासुतिपरिषदोवलच् ॥ दंताशि
खात्संज्ञायां ॥ ज्योत्स्नातमिस्राशृंगिणोर्जस्विन्नूर्जस्वलगोमिन्मलिनम
लीमसाः ॥ अतइनिठनौ ॥ व्रीह्यादिभ्यश्च ॥ तुंदादिभ्य इलच्च ॥ एकृ ४२
गोपूर्वाद्वुन्नित्यं ॥ शतसहस्रान्ताच्चनिष्कात् ॥ रूपादाहतप्रशंसयो त

र्यप् ॥ ध ॥ अस्मायामेधास्रजोविनिः ॥ बकुलंकुलदासि ॥ उर्णायायुस्व
॥ वाचोग्मिनिः ॥ आलजाटचौबकुभाषिणि ॥ स्वामिनैश्वर्ये ॥ अर्शआ
दिभ्योच ॥ द्वंद्वोपतापह्यात्मानिस्थादिनिः ॥ वातातीसाराभ्यांकुकच ॥ वयसिपू र
णात् ॥ सुखादिभ्यश्च ॥ धर्मशीलवर्णीताच्च ॥ हस्ताज्जातौ ॥ वर्षाभ्वश्वारिणि
पुष्करादिभ्योदेशे ॥ बलादिभ्योमतुबन्यतरस्यां ॥ संज्ञायांमन्माभ्यां ॥ कं
शंभ्यांबभयुस्तितुतयसः ॥ तुंदिवलिवटेर्भः ॥ अहंशुभमोर्युस् ॥ ७ ॥ धान्या
नांभ्रातेनकिमोविमुक्ताकालप्रज्ञाश्रद्धासाधामेधाविंशतिः ॥ ॥ इतिप

चमाध्यायस्यद्वितीयःपादः॥ ॥प्राग्दिशोविभक्तिः॥ किंसर्वनामबहुभ्योद्व्यादिभ्यः॥इदमश्वर॥एतेतौरथोः॥एतदोन्॥सर्वस्यसोन्यतरस्यांदि॥पञ्चम्यास्तसिल्॥तसेश्च॥पर्यभिभ्यांच्व॥सप्तम्यास्त्रल्॥इदमोहः॥किमोत्॥वारुच्छन्दसि॥इतराभ्योपिदृश्यते॥सर्वैकान्यकिंयत्तदःकालेदा॥इदमोहिल्॥अधुना॥दानीञ्च॥नयार्हिलौचछन्दसि॥अनद्यतनेर्हिलन्यतरस्यां॥सद्यःपरुत्परार्यैषमःपरेद्यवद्यपूर्वेद्युरन्येद्युरन्यतरेद्युरितरेद्युरपरेद्युरधरेद्युरुभयेद्युरुत्तरेद्युः॥प्रकारकच

नसोदा॥

नेथाक्॥इदमस्त्रमु॥किमश्च॥थाहेतौनछन्दसि॥दिक्शब्देभ्यःसप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्योदिग्देशकालेष्वस्तातिः॥दक्षिणोत्तराभ्यामतसुच्॥विभाषापरावराभ्यां॥अनेलुक्॥उपर्युपरिष्टात्॥पश्चात्॥पश्चपश्चाच्छन्दसि॥उत्तराधरदक्षिणादातिः॥एनबन्यतरस्यामदूरेपञ्चम्याः॥दक्षिणादाच्॥आहिदूरे॥उत्तराच्च॥पूर्वाधरावराणामसिपुरधवश्चैषां॥अस्तातिच॥२॥विभाषावरस्य॥संख्यायाविधार्थेधा॥अधिकरणविचालेच॥एकाद्धोध्यमुञन्यतरस्यां॥द्वित्र्योश्चधमुञ्॥एधाच्च॥याप्येपाशप्॥पूरणाद्भागेतीयादञ्॥प्रागेकादशभ्योछन्दसि॥षष्ठ्याष्टमाभ्यांञच॥मानपश्वंगयोःकन्लुकोच॥एकाद्किनिञ्चासहाये॥भूतपूर्वेचरट्॥षष्ठ्याऋक्पूरब्धूःपथामानक्षे

यनेतमविष्ठनौ॥तिङश्च॥द्विवचनविभज्योपपदतरबीयसुनौ॥अजादीगुणवचनादेव॥तुङ्काम
स्॥प्रशस्यस्यश्रः॥३॥ज्यच॥वृद्धस्यच॥अंतिकबाढयोर्नेदसाधौ॥युवाल्पयोः क
नन्यतरस्यां॥विन्मतोर्लुक्॥प्रशंसायांरूपप्॥ईषदसमाप्तौकल्पदेश्यदेशी
यरः॥विभाषासुपोबहुर्पुरस्तात्॥प्रकारवचनेजातीयर्॥प्राग्दिवाकर्मः॥अ
व्ययसर्वनाम्नामकच्प्राक्टेः॥कस्यचदः॥अज्ञातेऽकुत्सिते॥संज्ञायांकन्॥ ४४
अनुकंपायां॥नीतोपचतुष्कात्॥बहुव्रीहेमनुष्यनाम्नष्ठच्॥घनिलचौच॥
प्राचामुपादेरडज्बहुचौच॥४॥जातिनाम्नः कन्॥जानिनांतस्योत्तरपदलो
पश्च॥ठाजादावूर्ध्वंद्वितीयादचः॥शेवलसुपरिविशालवरुणार्यमादीनांत

तीयात्॥अल्पे॥हस्वे॥संज्ञायांकन्॥कुटीशमीशुंडाभ्योरः॥कुल्याडुपन्॥कासूगो
णीभ्यांष्टरच्॥वत्सोक्षाश्वर्षभेभ्यश्चतनुत्से॥किंयत्तदोनिर्धारणेद्वयोरेकस्यडु
तमच्॥वाबहूनांजातिपरिप्रश्नेडतमच्॥एकाच्चप्राचां॥अवक्षेपणेकन्॥
तेप्रतिकृतौ॥संज्ञायांच॥लुंमनुष्ये॥जीविकार्थेचापण्ये॥देवपथादिभ्य
श्च॥५॥वत्सेडैऋ॥शिलायाढः॥शारवादिभ्योयः॥द्रव्यंचभव्ये॥कुशाग्रा
च्छः॥समासाच्चतद्विषयात्॥शाकैरादिभ्यीण्॥अंगुल्यादिभ्यष्ठक्॥६
एकशालायाष्ठजन्यतरस्यां॥कर्कलोहितादीकक्॥प्रलपूर्वविभ्यस्था

ल्छंदसि॥पूगाञ्योयामणीपूर्वात्॥ब्रातच्फञोरस्त्रियां॥आयुधजीविसं
घाञ्यड्वाहीकेष्वब्राह्मणराजन्यात्॥वृकाट्टेण्यण्॥दामन्यादिभ्यश्च॥
षष्ठ्याश्छंदः॥पर्श्वादियौधेयादिभ्यामणञौ॥अभिजिद्विदभृच्छाला व
च्छिरावच्छमीवदूर्णावच्छमद्रेणायञ्॥भ्रादृयस्त्रञ्जाः॥ध॥प्राग्दिशो
नद्यतनेर्विभाषाज्ञेयचजातिनाम्नोवस्तेरकोनविंशतिः॥ ॥इतियं
चमाध्यायस्यतृतीयःपादः॥ ॥पादशतस्यसंख्यादेर्द्व्यर्थायाबुल्लोपश्च॥ ७५
छंदुवेद्येसंज्ञायांच॥स्थूलादिभ्यःप्रकारवचनेकन्॥अनत्यंतगतौ

कात्॥नसामिवचने॥दृहत्याआछादने॥अपउक्षाशितंग्वलंकर्मात्रंपुरुषा
ध्युत्तरपदात्खः॥विभाषांचेरदिक्स्त्रियां॥जात्यंताच्छबंधुनि॥स्था
नांताद्विभाषासस्थानेनेतिचेत्॥किमेत्तिङव्ययघादाम्बद्रव्यप्रक
र्षे॥अमुचछंदसि॥अनुगादिनष्ठक्॥णचस्त्रियामञ्॥अणिञ्
णः॥विसारिणोमत्स्ये॥संख्यायाःक्रियाभ्यावृत्तिगणनेकृत्व
सुच्॥द्वित्रिचतुर्भ्यःसुच्॥एकस्यसकृच्च॥विभाषाबहोर्धाविप्रकृ
ष्टकाले॥३॥तत्रकृतवचनेमयट्॥समूहवच्चबहुषु॥अनंतो

वसधातृभ्यो जाभ्यः ॥ देवतांतात्तादर्थ्ये यत् ॥ पादार्घाभ्यां च ॥ अतिथेर्ण्यः ॥ देवात्तलू ॥ अजेर्णः ॥ यावादिभ्यः कन् ॥ लोहितान्मणौ ॥ वर्णे चानित्ये ॥ रक्ते ॥ कालाच्च ॥ विनयादिभ्यः ष्ठक् ॥ वाचो व्याहृतार्थायां ॥ तद्युक्तात्कर्मणोण् ॥ ओषधेरजातौ ॥ प्रज्ञादिभ्यश्च ॥ मृदस्तिकन् ॥ समोप्रशंसायां ॥ २ ॥ वृकज्येष्ठाभ्यां तिल्तातिलौ च छंदसि ॥ बह्वल्पार्थाच्छस्कारकादन्यतरस्यां ॥ संख्यैकवचनाच्च वीप्सायां ॥ प्रतियोगेपंचम्यास्तसिः ॥ अपादाने चाहीयरुहोः ॥ अतियहाव्यथनक्षेपेष्वकर्तरितृतीयायाः ॥ ४६

हीयमानपापयोगाच्च ॥ षष्ठ्याव्याश्रये ॥ रोगाच्चापनयने ॥ अभूततद्भावेकृभ्वस्तियोगे संपद्यकर्तरिच्विः ॥ अरुर्मनश्चक्षुश्चेतोरहोरजसांलोपश्च ॥ विभाषासातिकार्त्स्न्ये ॥ अभिविधौसंपदाच्च ॥ तदधीनवचने ॥ देयेत्राच्च ॥ देवमनुष्यपुरुषपुरुमर्त्येभ्योद्वितीयासप्तम्योर्बहुलं ॥ अव्यक्तानुकरणाद्द्व्यजवरार्धादनितौडाच्च ॥ कृञोद्वितीयतृतीयशंबबीजात्कृषौ ॥ संख्यायाश्च गुणानायाः ॥ समयाच्चयापनायां ॥ ३ ॥ सपत्रनिष्पत्रादतिव्यथने ॥ निष्कुलान्निष्कोषणे ॥ सुखप्रियादानुलोम्ये ॥

दुःखात्तिलोप्ये॥मूलात्पाके॥सत्यादशपथे॥मन्त्रात्परिवापणे॥समासंख्या॥
नपूजनात्॥किमः क्षेपे॥नभः स्तनयुरुषात्॥पथोविभाषा॥बहुव्रीहौ सक्थ्येऽङजबहुगणात्॥ऋक्पूरब्धूः पथामानक्षे॥अन्अत्यवपूर्वात्तामलोम्नः॥अक्ष्णोदर्शनात्॥अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसधेन्वनडुहर्क्सामवाञ्जनसाक्षिभ्रुवदारगवोर्वष्ठीवपद्ष्ठीवनक्तंदिवरात्रिंदिवाहर्दिवसरजसनिःश्रेयसपुरुषायुषद्व्यायुषत्र्यायुषर्ग्यजुषजातेष्वम होक्षवृद्धोक्षोपशुनगोष्ठश्वाः॥ब्रह्महस्तिभ्यांवर्चसः॥अवसमंधेभ्य

MEMORIAL

स्तमसः॥श्वसोवसीयःश्रेयसः॥४॥अन्ववतप्तादहसः॥[redacted]प्रतेरुरसःससमीस्थात्॥अनुगवमायामे॥द्विस्तावात्रिस्तावावेदिः॥उपसर्गादध्वनः॥तत्पुरुषस्यांगुलेःसंख्याव्ययादेः॥अहःसर्वैकदेशसंख्यातपुण्याच्चरात्रेः॥अह्नोऽह्न एतेभ्यः॥नसंख्यादेःसमाहारे॥उतमैकाभ्यांच॥राजाहःसखिभ्यष्टच्॥गोरतद्धितलुकि॥अयास्यायासुरसः॥अनोश्मायःसरसांजातिसंज्ञयोः॥ग्रामकौटाभ्यांचतक्ष्णः॥अतेःशुनः॥उपमानादप्राणिषूत्तरपद

पूर्वाच्चसक्थ्नः॥नावोद्विगोः॥अर्धाच्च॥५॥रवार्याः प्राचां॥द्वित्रिभ्यामंजलेः॥अ
नसंतान्नपुंसकाच्छंदसि॥ब्रह्मणोजानपदाख्ययोः॥कुमहद्भ्यामन्यत
रस्यां॥इद्वाउदुपधात्तसमाहारे॥अव्ययीभावेशरत्प्रभृतिभ्यः॥अ
नश्च॥नपुंसकादन्यतरस्यां॥नदीपौर्णमास्याग्रहायणीभ्यः॥स्त्रि
यः॥गिरेश्चसेनकस्य॥बहुव्रीहौसक्थ्यक्ष्णोः स्वांगात्षच्॥अंगुलेर्दा ४८
रुणि॥द्वित्रिभ्यांषमूर्ध्नः॥अपूरणीप्रमाण्योः॥अंतर्बहिर्भ्यांचलो
म्नः॥अन्नासिकायाः संज्ञायोनसंचास्थूलात्॥उपसर्गाच्च॥६॥

सुप्रातसुश्वसुदिवशारिकुक्षचतुरश्रेणीपदाजपथोषपदाः॥६॥नञुः
सुभ्योहलिसक्थ्योरन्यतरस्यां॥नित्यमसिच्प्रजामेधयोः॥बहुप्रजा
श्छंदसि॥धर्मादनिच्केवलात्॥जंभासुहरितृणसोमेभ्यः॥दक्षि
णेर्माक्षुब्धयोगे॥ईकर्मव्यतिहारे॥द्विस्त्र्यादिभ्यश्च॥ससंख्याजा
नुनोर्नुः॥ऊर्ध्वाद्विभाषा॥ऊधसोनङ्॥धनुषश्च॥वासंज्ञायां॥जाया
यानिङ्॥गंधस्येदुत्पूतिसुसुरभिभ्यः॥अत्यादयः॥उपमानाच्च॥पादस्यलोपोहस्त्यादिभ्यः॥कुंभपदीषुच॥संख्यासुपूर्वस्य

स्या॥१॥ वयसिदंतस्यदत्॥ छंदसिच॥ स्त्रियांसंज्ञायां॥ विभाषाश्यावा
रोकाभ्यां॥ अयांतस्थस्थुभ्रदधवद्राहेभ्यश्च॥ कुकुदस्यावस्थायांलो
पः॥ त्रिकुकुत्पर्वते॥ उद्विभ्यांकाकुदस्य॥ पूर्णाद्विभाषा॥ सुहृदुर्हृदौ
मित्रामित्रयोः॥ उरःप्रभृतिभ्यःकप्॥ इनस्त्रियां॥ नद्यृतश्च॥ शेषाद्वि
भाषा॥ नसंज्ञायां॥ ईयसश्च॥ वंदितेर्नुः॥ ऋतश्छंदसि॥ नाउ
तंत्र्योः स्वांगे॥ विभ्रवाणिश्च॥ ॥ पादशतस्यसंख्यादेर्वीप्सायां॥ सप्तनवतेस्त्रिगर्तेषु॥ ॥ इतिपंचमोध्यायः॥ ५॥

ॐ एकाचोद्वेप्रथमस्य॥ अजादेर्द्वितीयस्य॥ नेर्गदनदपतपदघुमास्थागापाजहातिसां
हेअभ्यस्तात्॥ जक्षित्यादयःषट्॥ तुजादीनांदीर्घोभ्यासस्य॥ लिटिधातोरनभ्या
सस्य॥ सन्यङोः॥ लो॥ वडिः॥ दाधास्घ्वदाप्॥ शृदृप्रां ह्वश्च॥ अडः संप्रसारणंपूर्वस्य
परस्यसत्यमुरुषे॥ बहुलमेतन्निदर्शनं॥ वचिस्वपियजादीनां किति॥ ग्रहिज्या
वयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतीनां ङिति॥ लिटिधातोरनभ्यास
स्यचेर्णौ॥ स्वरतिसूतिसूयतिधूञूदितोवा॥ नवृद्भ्यश्चाय॥ कीरः॥ चायः की॥ स्कायः
स्कीनिलोपश्च॥ स्तेयाद्यात्॥ स्तायःस्तेनः॥ क्रियाप्रतेश्च॥ विभाषाभ्यवपूर्वस्य॥ शृतंपाके॥ व्यायःसी॥ लिटिधारेश्च॥ विभाषाघ्राधेट्शाछासः॥ लोपःसंप्रसारणं॥ अभ्यस्तस्य॥ ॥ छंदसिघसः॥ वायः की॥ अयासंये

थामान्चुरान्रहिंसु॥ प्रेतिस्याज्ञाताभ्रितमाशीराशीर्ते॥ नसंप्रसारणसंप्र
सारणं॥ लिटिवयोः॥ वयोस्यान्यतरस्याङ्किति॥ वेजः॥ २॥ व्यचिच॥ ज्या॥ व्य
श्च॥ विभाषाधेटः॥ आदेचउपदेशेशिति॥ नक्रोलिटि॥ स्फुरतिस्फुलत्योर्घ
ञि॥ क्रीङ्जीनांणौ॥ सिध्यतेरपारलौकिके॥ मीनातिमिनोतिदीङाल्यपिच॥ विभा
षालीयतेः॥ खिदेश्छंदसि॥ अपगुरोणमूलि॥ चिस्फुरोर्णौ॥ प्रजनेवीयतेः॥ ह्विभ्ये
र्हेतुभये॥ नित्यंस्मयतेः॥ स्रजिदृशोर्झल्यमक्ङिति॥ अनुदात्तस्यचर्दुपधस्यान्य
तरस्यां॥ रीङृतश्छंदसि॥ २॥ येचताद्धिते॥ अचिशीर्षः॥ पद्दन्नोमास्हन्निशास हेरंब
न्यूधंदोषन्यकुंदुक्नुदन्तास्च्छस्प्रभृतिषु॥ धात्वादेःषःसः॥ णःनः॥ लोपो ५०
व्योर्वलि॥ वेरपृक्तस्य॥ हल्ङ्याब्भ्योदीर्घात्सुतिस्यपृक्तंहल्॥ एङ्ःह्रस्वा

संबुद्धेः॥ शेश्छंदसिबहुलं॥ ह्रस्वस्यापितिकृतितुक्॥ संहितायां॥ छेच॥ आङ्
माङोश्च॥ दीर्घात्॥ पदांतात्॥ इकोयणचि॥ एचोयवायावः॥ वांतोयिप्रत्ययेषु॥
धातोस्तन्निमित्तस्यैव॥ ४॥ क्षय्यजय्योशक्यार्थे॥ ऋय्यस्यदर्थे॥ भय्यप्रेष्येष्वे
छंदसि॥ एकःपूर्वपरयोः॥ अंतादिवच्च॥ षत्वतुकोरसिद्धः॥ आद्गुणः॥ इद्धिरेचि॥
एत्येधत्यूठ्सु॥ आटश्च॥ उपसर्गादृतिधातौ॥ वासरूपाविधावनृते॥ ओतोम्
शसोः॥ एङिपररूपं॥ ओमाङोश्च॥ उस्यपदांतात्॥ अतोगुणे॥ अव्यक्तान
करणस्यात्इतौ॥ नाम्नेडितिस्यात्॥ अतृवृ॥ ५॥ अकःसवर्णेदीर्घः॥ प्रथम
योःपूर्वसवर्णः॥ तस्माच्छसोनःपुंसि॥ नादिचि॥ दीर्घाज्जसिच॥ बाछंदसि॥
अचिपूर्वः॥ सत्रासारणाच्च॥ एङःपदांतादति॥ उःसिऽसो॥ अवउत्॥

स्यात्परस्य॥ अतोरोरप्लुतादप्लुतादप्लुतादेव॥ वांशारादभ्यपरे॥ अव्याद्ववो
दवक्रमुरश्रताय भवलवस्यकुरु॥ युजुध्वर॥ आयोजणेरुछायधिष्ठ॥ बोल
विकेपूर्व॥ अंगइत्यादौच॥ अनुदात्तचकुधपरे॥ अवपथासिच॥ सर्व
त्रविभाषागोः॥ अवङ्स्फोटायनस्य॥ एदेचिनित्यं॥ प्लुतप्रगृह्याअचि॥
आंडीनुनासिकश्छंदसि॥ इकोसवर्णेशाकल्यस्यह्रस्वश्च॥ ऋत्यकः॥ अप्लुतव
दुपस्थिते॥ ईचाऽऽदर्मणस्य॥ दिवुत्॥ एतत्तदोःसुलोपोकोरनञ्समासेहलि॥
स्यञ्छंदसिबहुलं॥ लोपिलोपेचेत्यादपूरणं॥ स्कंद्यात्पूर्वः॥ अउ॥ थासव्यवा हेरंव
येवि॥ संपरिभ्यांकरोतौभूषणे॥ समवायेच॥ उपा॥ प्रतियत्नवैकृतवा
क्याध्याहारेषु॥ किरतौलवने॥ हिंसायांप्रतेश्च॥ अपाच्चतुष्पाच्छकु ७१

निषालेरवने॥ कुसुंभुरूणिआनिः॥ अयरस्थराःक्रियासातत्ये॥ गोष्य
दंसेवितासेवितप्रमाणेषु॥ आस्यदंप्रतिज्ञायां॥ आश्चर्यमनित्ये॥ व
र्षाकेवस्करः॥ अपस्करोरथांगं॥ विष्किरःशकुनिर्विकिरोवा॥ कस्वा
वँद्रोतरपदेमंत्रे॥ प्रतिष्कशश्चकशोः॥ प्रस्कण्वहरिश्चंद्रावृषी॥ मस्क
रमस्करिणोवेणुपरिव्राजकयोः॥ कासीराजसुदेनगरे॥ कारस्क
रोवृक्षः॥ पारस्करप्रभृतीनिचसंज्ञायां॥ अतुरान्तरमेकवर्जं॥
कर्षात्वतोघञोतउदात्तः॥ उञ्छादीनांच॥ ८॥ अनुदात्तस्यचयत्रो
दात्तलोपः॥ धातोः॥ चितः॥ तद्धितस्य॥ कितः॥ तिरस्योजसः॥ च
तुरःशसि॥ सावेकाचस्तृतीयादिर्विभक्तिः॥ अंतोदात्तादुत्तरपं

दादन्यरस्यामनित्यसमासे॥अंचेरुदंस्यसर्वनामस्थाने॥ऊडिदंपदाद्यप्
द्यभ्यः॥अष्टनआविभक्तौ॥रात्रेश्चाजसौ॥औङआपः॥ङसिङसोश्च॥
त्यदादीनामः॥अतोगुणे॥नोङधालोः॥इदमोमः॥इदमोऽन्वादेशेश
सिबहुले॥षट्त्रिचतुर्भ्योहलादिः॥झल्युपोत्तमम्॥विभाषाऽपोनदी
नगाम्बन्नावर्णराड्ड-कुङ्-रुङ्भ्यः॥दिवोझल्॥न्यान्यतरस्याम्॥
तित्स्वरितम्॥तास्यनुदात्तेङिदुपदेशाल्लसार्वधातुकमनुदात्तम्
न्नलिटेनः॥आदिःसिचोन्यतरस्याम्॥स्वपादिहिंसामच्यनिटि॥
भ्यस्तानामादिः॥अनुदात्तंच॥सर्वस्यसुपि॥भीह्रीभृहुमदजन
धनदरिद्राजागरांप्रत्ययात्पूर्वपिति॥लिति॥आदिर्ञिटुडवः॥तन

MEMORIAL

रस्यां॥अचःकर्तयकि॥थलि च सेटीडंतोवा॥त्रिंत्यादिनित्यं॥आमंत्रितस्य
च॥पथिमथोःसर्वनामस्थाने॥अंतश्चतवेयुगपत्॥१॥क्षयोनिवासे॥अ
यःकरणं॥हषादीनांच॥संज्ञायामुपमानं॥निष्ठाचद्यजनात्॥सुक्रुष्टौ॥
आशितःकर्ता॥रिक्तेविभाषा॥जुष्टार्पितेचछंदसि॥नित्यंमंत्रे॥यु
ष्मदस्मदोङसि॥ङयिच॥यतोनावः॥ईडवंदवशंसदुहांण्यतः॥विभा
षावेण्विधानयोः॥त्यागरागहासकुहश्वेडक्रथानां॥उपोनमं
रिति॥चख्यन्यतरस्यां॥मतोःपूर्वमात्संज्ञायांस्त्रियां॥अंतोवत्यौः
॥१॥ईत्याः॥चौ॥समासस्य॥२॥एकाचश्चोपसर्गस्यापिवनेक्षेत्या
कोशपथाहिंसायामनुदात्तस्यचविभाषादात्त्वं॥ईत्यास्त्रीणां॥षष्ठाध्याय

स्यप्रथमपादः॥ बहुव्रीहौ प्रकृत्यापूर्वपदं॥ तत्पुरुषेतुल्यार्थतृतीयासप्त
म्युपमानाव्ययद्वितीयाकृत्याः॥ वर्णोवर्णेनेते॥ साधकतमंकरणं॥ प्रमा
णे॥ दायाद्यंदायादे॥ प्रतिबंधिचिरकृच्छ्रयोः॥ पदेपदेशि॥ निशातंय
तमाने॥ शारदेनार्तवे॥ अधर्युकामाये वोजातौ॥ सदृशप्रतिरूप
योः सादृश्ये॥ द्वितीयाप्रमाणे॥ संतव्यपण्यंयाणिजे॥ मात्रोपज्ञोपक्र
मंतदायेनपुंसके॥ कृत्यप्रियवोर्हिते॥ प्रीतौच॥ स्वंस्वामिनि॥ पत्या
वैश्वर्ये॥ नभूवाकृञ्सिद्धिषु॥ साभुवनं॥ ९॥ आशंकाबाधनेदीयः
कसंभावने॥ पूर्वभूतपूर्वे॥ सविधसनीडसमर्यादसवेशसदे
शेषुसामीप्ये॥ दिष्ट्यद्यार्निगुणवचनेषु॥ अज्ञाबधिरकुन्मीनवत्क

भावेकर्मधारये॥ कुमारश्च॥ आदिःप्रत्येनसि॥ पूगेऽन्यतरस्यां॥
इगंतकालकपालभगालशरावे द्विगौ॥ बह्वन्यतरस्यां॥ दि
ष्टिवितस्योश्च॥ समभीसि हुश्रुक्रपकबंधेषकालात्॥ परि
प्रत्युपापावर्ज्यमानाहोरात्रावयवेषु॥ राजन्यबंधुवचनेष्वेक
कृच्छ्रेषु॥ संख्या॥ आचार्योपसर्जनश्चांतेवासी॥ कार्तकौ
जपाद्यस्य॥ महान्व्रीह्यपराह्णगृष्ठीषासजाबालभारभार
तहेलिहिलरोरवप्रहेषु॥ क्षुल्लकश्ववेश्वदेवे॥ उष्ट्रःसारि
वाम्याः॥ रासोसादसादिसारथिषु॥ कुरुगार्हपतेरिक्षुवरुण
दातजरत्यश्लीलढरूपापारेवडवातोतित्तकद्रुःपण्यकंबलदा

सीमारणांच॥ चतुर्थीतदर्थे॥ अर्थेन॥केच॥कर्मधारयेनिष्ठा॥अही
नेद्वितीया॥तृतीयाकर्मणि॥कतिरनंतरः॥नादौचानितिकृत्यनो॥
तवैचांतश्चयुगपत्॥अनिगंतोचतोवप्रत्यये॥न्यधीच॥ईषद
न्यतरस्यां॥हिरण्यपरिमाणंधनेे॥प्रथमोचिरोपसंपन्नो॥
कतरकतमौकर्मधारये॥आर्यब्राह्मणकुमारयोः॥राजाच॥
षष्ठीप्रत्येनासि॥३॥क्केनित्यार्थे॥ग्रामःशिल्पिनि॥राजाचप्रशं
सायां॥आदिरुदात्तः॥सप्तमीहारिणीधर्म्येहरणे॥युक्तेच॥
विभाषाध्यक्षे॥पापंचारिण्यनि॥गोत्रांतेवासिमाणवब्राह्म
णेषुक्षेपे॥॥अंगानिमेरये॥भक्ताख्यास्तदर्थेषु॥गोविडालसें

हसैंधवेषूपमाने॥अकेजीविकार्थे॥प्राचांक्रीड्यां॥अणिनियुक्ते॥
शिल्पिनिचाकृञः॥संज्ञायांच॥गोतांतियवंपाले॥णिनिः॥उपमा
नंशब्दार्थप्रकृतावेव॥४॥युक्तारोह्यादयश्च॥दीर्घकाशतुषभा
ष्टवर्जे॥अत्यात्पूर्वबह्वचः॥ग्रामेनिवसंतः॥घोषादिभ्यश्छाया
दयःशालायां॥प्रस्थेवृद्धमकर्क्यादीनां॥मालादीनांच॥अमहन्
नगरेनुदीचां॥अमेचावर्णद्रुपूर्वात्॥नभूताधिकसंजीवमद्रा
रमकंजलं॥अंतःसवंर्णेकाकण्यें॥संज्ञायांगिरिनिकायय्योः॥
कुमार्यंवियासि॥उदकेकेवले॥द्विगोःक्रतौ॥सभायांनपुंसके॥
पुरेप्राचां॥अरिष्टगौडपूर्वेचा॥५॥नहासिनफलकमार्दवा॥

कुसूलकूपकुंभशालंबिले॥ दिकूशब्दाभ्यामजनपदस्थानेभ्यानराष्ट्रे
षु॥ आचार्योपसर्जनश्चांतेवासिनि॥ उत्तरपदवृद्धौसर्वेच॥ बहुव्री
हौविश्वंसंज्ञायां॥ उदराश्वेषुषु॥ क्षेपे॥ नदीबंधुनि॥ निशोपसर्गपूर्व
मन्यतरस्यां॥ उत्तरपदादिः॥ कर्णेवर्णलक्षणात्॥ संज्ञोपम्ययोश्च॥ कंठे
ष्ठश्रीवाजंघंच॥ शृंगमवस्थायांच॥ नञोजरमरमित्रमृताः॥ सोर्मन
सीअलोमोषसी॥ कलादयश्च॥ आद्यदात्तंद्व्यच्छंदसि॥ वीरवीर्यौच॥
॥ कूलतीरतूलमूलशालाक्षसममधयीभावे॥ कंसमंथर्यंपाय्य श्र
कांडांडोगो॥ तत्पुरुषेशाकपार्थिवान्नपुंसके॥ कथाच॥ आदिश्चिहणा
दीनां॥ चेलखेटकटुककांडगर्हायां॥ परिभाष्यमानं॥ पलल सूपशाक

मिश्रे॥ कूलसूदस्थलकर्षसंज्ञायां॥ अकर्मधारयेराज्यं॥ वर्ग्यादि
यश्च॥ पुत्रःपुंभ्यः॥ नाचार्यराजर्त्विक्संयुक्तज्ञात्याख्याभ्यः॥ चूर्णा
दीन्यप्राणिषष्ठ्याः॥ षट्चकाण्डादीनि॥ कुटुंबनं॥ प्रकृत्याभगालं॥
श्रितोनित्यंबहुव्रीहावभसत्॥ गतिकारकोपपदात्कृत्॥ उ
भेवनस्पत्यादिषुयुगपत्॥ देवताद्वंद्वे॥ नोनरपदेनुदात्ता
दावष्टथिवीरुद्रपूषमंथिषु॥ अंतः॥ थाथघञ्क्ताजबित्रकाणां॥
सूयमानात्कः॥ संज्ञायामनाचितादीनां॥ प्रहृद्वादीनांच॥ का
रकोद्दनाश्रुतयोरेवाशिषि॥ इत्थंभूतेनकृतमितिच॥ अनोभाव
कर्मवचनः॥ मन्क्तिन्व्याख्यानशयनासनस्थानयाजकादिक्री

ताः॥ सप्तम्याः पुण्यं॥ ऊनार्थकलहतृतीयार्थाः॥ मिश्रं चानुपसर्गमसंधौ॥ नञो गुणप्रतिषेधे संपाद्यर्हहितालमर्थास्तद्धिताः॥ तत्र तो ऽस्यातदर्थे॥ अवृकाद्रक्षौ॥ ओकः शैव॥ संज्ञायां॥ कृत्यो केलुर्नार्वादयश्च॥ ८॥ विभाषात्तनतनीक्ष्णशुचिषु॥ बहुव्रीहावितरस्तत्पुरुषः प्रथमपूरणयोः क्रियागणने॥ संख्यायाः स्तनः॥ विभाषाऽहस्सि॥ संज्ञायां मित्राजिनयोः॥ व्यवायिनोंऽतरं॥ मुखंस्वांगं॥ नाय यदिकुराद्गोमहत्कूरमुष्टिपथ्यक्षेभ्यः॥ निशाप्रमाणादन्यतरस्यां॥ जातिकालसुखादिभ्योनाच्छादनात्कोऽकामितप्रतिपन्नाः॥ वाजाते॥ नञ्सुभ्यां॥ कपिपूर्वात्॥ इत्सात्थात्पूर्वात्॥ वेहोनञ्सु

दुनरपदभूम्नि॥ नगुणादयोवयवाः॥ उपसर्गात्स्वांगंध्रुवमपर्शु॥ वनंसमासे॥ अंतः॥ अंतश्च॥ ९॥ ननिर्विभ्यां॥ परेरभितोभाविमंडलं॥ प्रादस्वांगंसंज्ञायां॥ निरुदकादीनि च॥ अभेर्मुखं॥ अपाच्च॥ स्किगपूतनीणाजोर्ध्वकुक्षिसीरनामनामसु॥ अधेरुपरिस्थं॥ अनोरप्रधानकनीयसी॥ पुरुषश्चान्वादिष्टः॥ अतेरकृत्यदे॥ नेरनिधाने॥ प्रतेरंशुवादयस्तत्पुरुषे॥ उपाद्यजाजिनमगोरादयः॥ सोरवक्षसि॥ विभाषा■पुच्छे॥ द्वित्रिभ्यांपाद्दन्मूर्धसुबहुव्रीहौ॥ स■व्यापाश्वात्॥ परादिश्छंदसि बहुलं॥ २०॥ बहुव्रीहावाराकागोःकेयुक्तानासिनञ्सुदेवताविभाषानिष्येको

नाविंशतिः॥ इतिद्वितीयःपादः॥ अलुगुत्तरपदे॥ पञ्चम्यास्तो
कादिभ्यः॥ ओजःसहोम्भस्तमसस्तृतीयायाः॥ मनसःसंज्ञा
यां॥ आज्ञायिनिच॥ आत्मनश्चपूरणे॥ वैय्याकरणाख्यायांच
तृतीयात्॥ परस्यच॥ हलदन्तात्सप्तम्याःसंज्ञायां॥ कारनाम्निच्चा
चाहलादेः॥ मध्याद्गुरौ॥ अन्तेयेमस्तकात्स्वांगादकामे॥ बं
धेचविक्रीणाषे॥ तत्पुरुषकृतिबहुलं॥ प्राव्रट्शरत्कालदिवां
जे॥ विभाषावर्षक्षरशरवरात्॥ घकालतनेषुकालनाम्नः॥ ५७
शयवासवासिष्वकालात्॥ नेनसिद्धबध्नातिषुच॥ स्तेचभा
षायां॥ ९॥ षष्ठ्याआक्रोशे॥ पुत्रन्यतरस्यां॥ ऋतोविद्या

योनिसंबंधेभ्यः॥ विभाषासपत्न्यादेः॥ आनुकुलतादृदृ॥ देवता
द्वंद्वेच॥ ईदृतेःसोमवरुणयोः॥ इडृधो॥ दिवोद्यावा॥ दिवस
श्चपृथिव्यां॥ उषासोषसः॥ मातरपितरावुदीचां॥ पित
रामातरावुच्चैः॥ स्त्रियाःपुंवद्भाषितपुंस्कादनूङ्
समानाधिकरणेस्त्रियामपूरणीप्रियादिषु॥ तसै
त्यादिषुकृञ्सकृच॥ क्यङ्मानिनोश्च॥ नकोपधायाः॥
संज्ञापूरण्योश्च॥ दृढादिभ्यश्चतस्यारूपे
विकारे॥ स्वांगाच्चेतोमा[illegible]॥ २॥ जातेश्च॥ पुंवत्क

सः पाठ

२६

मधारयाजातीयदेवा॥येषु॥धरूपकत्वचलवत्रुवगोत्रमत्रहते
पुष्पानकाचोरस्वः॥नधाःशषस्यान्यतरस्यां॥उगितश्च
आन्महतःसमानाधिकरणजातीययोः॥ह्यष्टनःसरस्य
यामबहुत्रीत्यशीत्योः॥त्रस्त्रयः॥विभाषाचत्वारिंशत्
भृतोसर्वेषां॥हृदयस्य[redacted]हृल्लेखयदण्लासेषु॥वाशो
कष्यञ्रोगेषु॥पादस्यपदाज्यो[redacted]तिगोपहतेषु॥पद्यत्यतदर्थे॥हिमकाषिहतिषुकृञ्चः शे॥वाषोष्णमिश्रशङ्खु
उदकस्याहःसंज्ञायां॥पेषवासवाहनधिषुच॥एकह

DR. BHUDAUR MEMORIAL

लादीपूरयितव्येत्यतरस्यां॥मंथौदनसक्तुबिंदुवज्रभारहारवी
वधगाहेषुच॥३॥इकोझल्ण्योर्गालवस्य॥एकतद्धितेच
ड्यापोःसंज्ञाछंदसोर्बहुलंलुगिसंचे॥इष्टकेषीकामाला
नांचितत्लभारिषु॥वित्यनव्ययस्य॥अरुर्द्विषदजंत
स्यमुम्॥इवेकाचोमप्रत्यवज्ञ॥शरंयमपुरंदरौच॥का य
रेसत्यागदस्य॥स्येनातिलस्यपातेजे॥रात्रेःकृतिविभा
षा॥नलोपोनञः॥तस्मान्नुडचि॥नभ्राण्नपान्ना
वेदानासत्यानमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्

नाकेषुप्रकृत्या ॥ एकादिभ्येकस्यचादुक् ॥ नगोप्राणिष्वन्यतर
स्यां ॥ सहस्यसः संज्ञायां ॥ ग्रंथांतोधिके च ॥ द्वितीयेचानुप्रा
ख्ये ॥ ४ ॥ अव्ययीभावेशाकादेः ॥ दीपसर्जनस्य ॥ प्रकृत्या
शिष्यगोवत्सहलेषु ॥ समानस्यछंदस्यमूर्धप्रभृत्युदर्केषु ॥
ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्ण व
योवचनबंधुषु ॥ चरणेब्रह्मचारिणि ॥ तीर्थेयोविभा
षोदरे ॥ दृग्दृशवतुषु ॥ इदंकिमोरीश्की ॥ आस
र्वनाम्नः ॥ विष्वग्देवयोश्चटेरद्र्यंचतोवप्रत्ययें ॥ समः

समि ॥ तिरसस्तिर्यलोपे ॥ सहस्यसध्रिः ॥ सध्रमादस्थयोश्छंद
सि ॥ अंतरूपसंव्यानयोपदेशे ॥ ऊरनूरसी ॥ अषष्ठ्यतृ
तीयास्थास्थेयस्थुगाशीराशास्थितोष्कोतिकारक
रागछेषु ॥ अर्थेविभाषा ॥ ध्वाक्षेः कनिन्युषेविदि ॥ रथ
वदयोश्च ॥ तृणेचजातौ ॥ कापथ्यक्षयोः ॥ ईषदर्थे ॥
विभाषापुरुषे ॥ कंवोच्छ ॥ पथिवच्छंदसि ॥ दृषो
दरादीनियथोपदिष्टं ॥ संख्याविसायपूर्वस्याश्रुस्या

हनन्यतरस्यांङे॥ ङ्कलोपेपूर्वस्यदीर्घोणः॥ सहिवहोरोदवसार्णस्य॥ ध्येसाङ्कासादेतिनिगमे॥ संहितायां॥ कर्णलक्षणस्यापिष्टाष्टपंचमणिभिन्नछिन्नछिद्रस्रक्वस्वस्तिकस्य॥ नहिहतिहविष्यधिसुविसहितानिपुक्को॥ वनागियोः संज्ञायां कोटरकिंशुलकादीनां॥ बले॥ मतोबह्वचोनजिरादीनां॥ शरादीनांच॥ ६॥ इकोवहेधीलोः॥ उपसर्गस्यघञ्यमनुष्येबहुलं॥ इकः काशे॥ दासे॥ अष्टनःसंज्ञायां॥ छंदसिच॥ चि

६०

तेः कृषि॥ विश्वस्यवस्कराटोः॥ नरेसंज्ञायां॥ मित्रेवर्षो॥ मंत्रेसोमाश्वेंद्रियविश्वदेव्यस्यमतौ॥ ओषधेश्चविभक्तावप्रथमायां॥ ऋचितुनुघमक्रतूंकुत्रोरुष्याणां॥ इकःसुञि॥ धञ्वोतास्योः॥ निपातस्यच॥ अन्येषामपिदृश्यते॥ चोःसंप्रसारणस्य॥ ७॥ अलुगुषष्याजातेरिकोर्ययीभावेरिकोः कनदिकोवहएकोनविंशतिः॥ इतिषष्ठस्यतृतीयपादः॥ अंगस्य॥ हलः॥ नामि॥ नतिस्तुचतस्रु॥ छंदस्यभयथा॥ ऋवानोष

धायाः॥ सर्वनामस्थाने चासंबुद्धौ॥ षपूर्वस्यनिगमः॥ सां
तमहतः संयोगस्य॥ अल्लोपोनः॥ सप्तनृस्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृ
पोतृप्रशास्तॄणां॥ इनुहन्पूषार्यम्णां शौ॥ सौच॥ अत्वसंत
स्यचाधातोः॥ अनुनासिकस्यक्विझलोःक्ङिति॥ अस्सनग
मांसनि॥ तनोतेर्विभाषा॥ क्मश्चक्ति॥ छ्वोःशूडनुना
सिकेच॥ ज्वरत्वरस्रिव्यविमवामुपधायाश्च॥ राल्लोपः॥
असिद्धवदत्राभात्॥ श्नान्नलोपः॥ अनिदितांहलउपधायाः

क्ङिति॥ दंशसंजस्वंजांशपि॥ रंजेश्च॥ घञ्यचभावकरणयोः॥
स्यदोजवे॥ अवोदैधौद्म्प्रश्रथहिमश्रथाः॥ नांचेःपूजायां॥
क्तिस्कंदिस्यंदोः॥ जांतनशांविभाषा॥ भंजेश्चिणि॥ शा
सइदङ्हलोः॥ शाछोः॥ हंतेर्जः॥ अनुदात्तोपदेशवनतित
नोत्योदीनामनुनासिकलोपो झलिक्ङिति॥ वाक्यादौ॥
नक्तिचिदीर्घश्चागमकोः॥ २॥ विड्वनोरनुनासिकस्यात्॥
जनसनखनांसञ्झलोः॥ येविभाषा॥ तनोतेर्यकि॥

सनः क्विब्लोपश्चास्यान्यतरस्यां॥आर्धधातुके॥श्ना
स्नोरेषयोरमन्यतरस्यां॥अतोलोपः॥यस्यहलः॥
क्ङ्स्यविभाषा॥णेरनिटि॥निष्ठायांसेटि॥जनिताबंत्रे॥
रामिताय॥अयामंता॥त्वाय्येल्विष्णुषु॥क्ष्यिल्यघु
पूर्वद्॥विभाषापः॥युष्मदस्मदोर्ङेदिसि॥क्षियः॥निष्ठा
यामण्यदर्थे॥३॥वाक्रोशरोग्ययोः॥स्यसिचीयुटता
सिषुभावकर्मणोरुपदेशेऽज्झनग्रहदृशांवाचिण्वदिट्च॥

दीर्घोयुटिकिति॥आतोलोपइटिच॥ईघति॥घुमास्था
गापाजहातिसांहलि॥एर्लिङि॥वान्यस्यसंयोगादेः॥न
ल्यपि॥मयतेरिदन्यतरस्यां॥लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः॥
आडजादीनां॥छंदस्यपिदृश्यते॥नमाङ्योगे॥बहुलं
छंदस्यमाङ्योगेपि॥इरयोरे॥अचिश्नुधातुभ्रुवांय्वो
रियङुवङौ॥अभ्यासस्यासवर्णे॥स्त्रियाः॥वामृशसोः॥
॥४॥इणोयण्॥एरनेकाचोसंयोगपूर्वस्य॥ओःस्कपि॥

वर्षाभ्वश्च॥नभुक्षुधियोः॥छंदस्यपि॥दृभुवोःसा
र्वधातुके॥भुवोवुग्लुङ्लिटोः॥ऊदुपधायागोहः॥दोषो
णो॥वाचिन्नविरागे॥मितांह्रस्वः॥क्ष्णुस्रुकसुखनां॥दीर्घोऽसिच
रस्यां॥खचिह्रस्वः॥क्ङिदोनिष्ठायां॥छादेर्घेद्व्युपसर्गस्य॥
इस्मन्नन्नङिषुच॥गमहनजनखनघसांलोपःक्ङित्यन
ङि॥तनिपत्योश्छंदसि॥घसिभसोर्हलि॥पुंसुभ्यो
र्हेर्धिः॥भ्रुश्रुणुदृकृहृभ्यश्छंदसि॥अङितश्च॥विणोलुक्॥

अतोहेः॥उतश्चप्रत्ययादसंयोगपूर्वात्॥लोपश्चास्या
न्यतरस्यांम्वोः॥नित्यंकरोतेः॥येच॥अतउत्सार्वधातुके॥
श्नसोरल्लोपः॥भ्भाभ्यस्तयोरातः॥ईहल्यघोः॥इद्दरिद्र
स्य॥भियोन्यतरस्यां॥जहातेश्च॥आवहोः॥ओवायि॥
घसोरद्धवभ्यासलोपश्च॥अतएकहल्मध्येनादेशा
देर्लिटि॥ध्वशपिशसिवसिघसीनां॥तॄफलभजत्रपश्च॥राधोहिं
साया॥वाजसनखुरुसा॥फणांचसनां॥नशसदद्वा

दिगुणानां॥अर्वणस्त्रसावनञः॥मघवाबहुलं॥भस्य॥पा
दःपत्॥वसोःसंप्रसारणं॥वाहऊठ्॥श्वयुवमघोनाम
तद्धिते॥अल्लोपो॥षर्वैहिंधन्वाराजामणि॥विभाषाङिश्यो॥
नसंयोगाद्यमंतात्॥अवः॥उरद्दत्॥आतोधातोः॥७॥
मंत्रेषाञ्यादेरात्मनः॥तिङिंतातेङिति॥टेः॥नस्तद्धितो॥अ
कृच्छ्रवोरेव॥ओर्गुणः॥ढ्रेलोपोकृङ्॥यस्येति॥सु
र्तिष्यागस्त्यमत्स्यानांयउपधायाः॥हलस्तद्धितस्य॥

आपत्यस्यचतद्धितेनति॥क्यञोश्च॥बिल्वकादिभ्यश्छस्यलुक्॥
तुरिष्ठेमेयस्सु॥टेः॥स्थूलदूरयुवह्रस्वक्षिप्रक्षुद्राणांथफणादिप
रपूर्वस्यगुणः॥प्रियस्थिरस्फिरोरुबहुलगुरुवृद्धत्रप्रादीर्घसं
यक्षाणांप्रस्थस्फवर्बहिर्गर्वबिन्नपृथुबिदूराः॥बृढोलोपोभूचव
हेः॥इष्ठस्यियिट्च॥ज्यादादीयसः॥८॥रक्तताद्यादेर्लघोः॥
विभाज्योपसद्यसि॥प्रकृत्यैकाच्॥इनण्यनपत्ये॥गोत्रेविदृषि
कृत्यृणेष्वण्॥सयोगादिश्च॥अनृ॥यचभावकर्मणोः॥
आत्माध्वानौरव॥नमपूर्वपत्यवर्मणः॥आत्मोनाते॥कर्म
स्थाहीत्य॥ओश्रमनपत्ये॥दोडिनायनहास्तिनायना

DEMORIAL

ऋ॒ अर्वाञ्चं जेत्वा॒ शिने यवा॒ [illegible]
स्थाकमैत्रेय हिरण्मयानि ॥ ऋत्वा वास्त्वा वास्तू[illegible]
हिरण्मयानि छंदसि ॥ ९ ॥ ॥ अंगस्य रात्रा[illegible]
यज्ञ विष्णो र्वीक्रो॒शेणे॒ऽसि॒ सत्यः स्वलिचमे॒ नृषु॒ [illegible]
पंचदश ॥ ॥ ॥ इति षष्ठाध्यायस्य च[illegible]
र्थः पादः ॥ ॥ इति षष्ठोऽध्यायः ॥ ॥ ६ ॥
ओकः स्वार्पणमस्क॥ श्रीन्तसिहार्षणमास्क॥

ॐ युवोरनाको॥ आयनेयीनीथियः फदुस्वल्लघोप्रत्ययादीनां॥
शीतः॥ अदभ्यस्तात्॥ आत्मनेपदेष्वनतः॥ शीङ्किरट्॥ वेत्तेर्विभाषा॥
बहुलंछंदसि॥ अतोभिस्ऐस्॥ बहुलंछंदसि॥ नेदमदसोरकोः॥
टाङसिङसामिनात्स्याः॥ ङेर्यः॥ सर्वनाम्नः स्मै॥ ङसिङ्योः स्मा
स्मिनौ॥ पूर्वादिभ्योनवभ्योवा॥ जसः शी॥ ओङ आपः॥ नपुंस
कात्॥ जश्शसोः शिः॥ ७॥ अष्टाभ्य ओश्॥ षड्भ्योलुक्॥ स्व
मोर्नपुंसकात्॥ अतोम्॥ अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेपि॥ नेत

सू॰पा॰ राछंदसि॥ यञ्ञदस्य ङ्यांङः सोरङः प्रथमयोरम्॥
शसोनभ्यसोभ्यम्॥ पंचम्या अत्॥ एकवचनस्यच॥
सामआकं॥ आनओणलः॥ तुह्योसानङौशिभ्यन्यतर
स्याम्॥ विदेःशानचवक्तुः॥ समासेनञ्पूर्वेक्त्वोल्यप्॥
क्वाप्छंदसि॥ स्कोसलुक्पूर्वसवर्णेदीर्घाडाड्याया हेर्ल
ङालः॥ अमोमश्र॥ २॥ लोपस्तआत्मनेपदेषु॥ ध्वमो
ध्वात्॥ यजध्वैनमितिच॥ तस्यतात्॥ तप्तनप्तनथना

श्च॥ इदंतोमसि॥ क्वोयक्॥ इदंकिमोतीश्की॥ स्वौदीर्घश्च॥
आज्जसेरसुक्॥ अष्टाभ्यश्चेतिवक्तव्यं नामात्मप्रीतौ क्यचि॥
आमिसर्वनाम्नःसुट्॥ त्रेस्त्रयः॥ क्रञ्वदिभ्योनुट्॥ षट्
चतुर्भ्यश्च॥ श्रीयाण्णोःछंदसि॥ गोःपादांते॥ इदितोनुम्
धातोः॥ शेमुचादीनां॥ मस्जिनशोर्झलि॥ रधिजभोरचि॥
नेड्वशिटिरधेः॥ रभेरशब्लिटोः॥ लभेश्च॥ आङोयि॥ उपात्प्रशंसा
यां॥ उपसर्गात्खल्घञोः॥ नसमुदभ्यांकेवलाभ्यां॥ वृषादिण्ण

सूत्रपा- मुलोः ॥ उगिदचांसर्वनामस्थानेधातोः ॥ यूजेरसमासे ॥ नपुंसकस्यझल
च्चः ॥ इकोचिविभक्तौ ॥ तृतीयादिषुभाषितपुंस्कपुंवद्गालवस्य ॥ अस्त्रि
दधिस [illegible] क्ष्यक्षणामनडुदात्तः ॥ छंदस्यपिदृश्यते ॥ ईच्चाक्विवचने ॥ ना
भ्यस्ताच्छतुः ॥ वानपुंसकस्य ॥ आछीनद्योर्नुम् ॥ ७ ॥ वाषृभ्यांनोनित्यं ॥
सावनडुहः ॥ दृकृस्वतःस्वतवसांछंदसि ॥ दिवऔत् ॥ पथिमथ्य
भुक्षामात् ॥ इतोसर्वनामस्थाने ॥ थोन्थः ॥ भस्यटेर्लोपः ॥ पुंसो
सुऊ ॥ गोतोणित् ॥ णलुत्तमोवा ॥ सख्युरसंबुद्धौ ॥ अनडुत्सो ॥ हेरंव

ऋदुशनस्पुरुदंसोनेहसांच ॥ तज्वक्रोष्टुः ॥ स्त्रियांच ॥ विभाषातृतीया
दिष्वचि ॥ चतुरनडुहोरामुदात्तः ॥ अम्संबुद्धौ ॥ ऋतइद्धातोः ॥ ५ ॥ उपधा
यांच ॥ उरोमयुपदेशस्य ॥ बहुलंछंदसि ॥ युवोरनाकौ ॥ योपसर्जनस्यसंबुद्धौ
शयनोरुपधायास्त्रीणि ॥ इनिसमस्यसमथमःपादः ॥ सिचिवृद्धिःपरस्मै
पदेषु ॥ अतोल्रांतस्य ॥ वदव्रजहलंतस्याचः ॥ नेटि ॥ ह्म्यंतक्षणश्वस
जागृणिश्व्येदिताम् ॥ ऊर्णोतेर्विभाषा ॥ अतोहलादेर्लघोः ॥ नजुशिभ्यां
तिजुत्तनथसिसकसरकसेषुच ॥ एकाचउपदेशेदेनदात्तात् ॥ श्रयु

सू० पा० कः किति ॥ सनि ग्रहगुहोश्च ॥ कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुवो ऽ लिटि ॥ श्रीदितो नि
ष्ठायां ॥ * यस्य विभाषा ॥ आदितश्च ॥ विभाषा भावादिकर्मणोः ॥ क्षुध्वंस्वंतध्वं
तक्रम्लिष्टविरिब्धफाण्टबाढानि मंथमनसमः सक्तावि स्पष्टस्वराना
यासभ्रशोषु ॥ क्षिप्तासीवेयाये ॥ दृढस्थूलबलयोः ॥ प्रभोपरिवृढः ॥
छन्दोगहनयोः कषः ॥ क्षुधिरविशदने ॥ अर्देः संनिविभ्यः ॥ अभेश्चा
विदूर्ये ॥ नेरध्ययनेवृक्षे ॥ वाऽवसभृतकतूतवेषु तूदसिसातिसीरक्षेषु ॥
रुष्यमत्वरसंघुषास्वनां ॥ हृषेर्लोमसु ॥ अपचितश्च ॥ कुक्कुरश्छंदसि ॥ हेरंब

अपरिकृताश्च ॥ सोमे क्रीतः ॥ यसितसक्तमितसक्तमितोनभिक्षनवि
क्लाविस्रंसध्वंसध्वनस्रंसुभ्रंसुकसपतपदस्कन्दाम्नीरुत्त्रसित्रुटिलषः ॥
क्षरतिक्षमतिदमतिमत्यमितीतिच ॥ आर्धधातुकस्येड्वलादेः ॥ स्नुक्र
मोरनात्मनेपदनिमित्ते ॥ ग्रहोलिटिदीर्घः ॥ दृतोवा ॥ नलिटि ॥
सिचिचपरस्मैपदेषु ॥ २ इट्सनिवा ॥ लिङ्सिचोरात्मनेपदेषु ॥
ऋतश्चसंयोगादेः ॥ स्वरतिसूतिसूयतिधूदेवितोवा ॥ रधादिभ्य
श्च ॥ निरः कुषः ॥ इण्निष्ठायां ॥ तीषसहलुभरुषरिषः ॥ सनीवंतर्ध

सूपा॰ अस्तदंभुस्थिस्थ्यूर्णुभरज्ञविसनां॥ क्रिञाः क्यानिष्ठयोः॥ प्रुङ्
श्चा॥ वस तिक्षधोरिट्॥ अंचेः पूजायां॥ लुभो विमोहने॥ जृङ्
श्व्योक्तिः॥ उदितोवा॥ सेसिचिहृतचृतछृदतृदतः॥ गमेरिट्
परस्मैपदेषु॥ नृङ्श्वनुर्भ्यः॥ तासिच्कृपः॥ २॥ अचस्तास्वत्थ
ल्यनिटोनित्यं॥ उपदेशेत्वतः॥ ऋतोभारद्वाजस्य॥ बभूथाततं
थजगृभ्मववर्थनिगमे॥ विभाषासृजिदृशोः॥ इडत्यर्तिव्यय हेरंब
तीनां॥ वस्वेकाजाद्धसां॥ विभाषागमहनविदविशां॥ सनिंससं ४९

निवांसं॥ ऋधनोस्ये॥ अंजेःसिचि॥ स्मिस्पृङ्भ्यः परस्मैपदेषु॥ यम
रमनमातांसकृच॥ स्मिपूङ्रंज्वशांसनि॥ किरश्चपंचभ्यः॥ रुदादि
भ्यःसार्वधातुके॥ ईड्यासे॥ ईड्जनोर्ध्वेच॥ लिङः सलोपोनंत्यस्य॥
अतोयेयः॥ ४॥ आतोङितः॥ आनेमुक्॥ ईदासः॥ अष्टनआवि
भक्तौ॥ रायोहलि॥ युष्मदस्मदोनरे देशे॥ द्वितीयायांच॥ प्रथमा
याश्चद्विवचनेभाषायां॥ योचि॥ शेषेलोपः॥ मपर्यंतस्य॥ युवावौद्वि
वचने॥ यूयवयौजसि॥ साहोसौ॥ तुभ्यमह्यौङयि॥ तवममौ

MEMORIAL

सूत्रपा ङसि ॥ त्वमावेकवचने ॥ प्रत्ययोत्तरपदयोश्च ॥ त्रिचतुरोस्त्रियां तिसृ चतस्र ॥ अचिरऋतः ॥ ५ ॥ जरायाजरसन्यतरस्यां ॥ त्यदादीनामः ॥ किमः कः ॥ कुतिहोः ॥ ह्वाति ॥ तदोः सःसावनन्त्ययोः ॥ अदसोसेर्दादुदोमः ॥ दश्च ॥ एसो ॥ इदोयुडसि ॥ अनाप्यकः ॥ हलिलोपः ॥ मजेर्व्रिति ॥ अचोञ्णिति ॥ अतउपधायाः ॥ नाञ्चेतेश्चामादेः ॥ किति च ॥ घेर्ङिति ॥ सिचिप्रभावित्सन्वच्चातोजरायाअजादेश्च ॥ शेषेलुप्तमस्यद्वितीयः पादः ॥ देविकाशिंशपादित्यवाट्दीर्घसत्रश्रेयस ७०

सामात् ॥ केकयमित्रयुप्रलयानांयादेरियः ॥ नद्याम्यांयवंतांम्यांपूर्वेलुप्ताम्यामेच् ॥ द्वारादीनांच ॥ न्यग्रोधस्यचकेवलस्य ॥ नकर्मव्यतिहारे ॥ स्वागतादीनांच ॥ श्वादेरिञि ॥ पदांतस्यान्यतरस्यां ॥ उत्तरपदस्यच ॥ अवयवाद्तोः ॥ सक्तसर्वार्धाज्जनपदस्य ॥ दिशोमद्राणां ॥ प्राचांग्रामनगराणां ॥ संख्यायाःसंवत्सरसंख्यस्यच ॥ वर्षस्योभविष्यति ॥ परिमाणांतस्यासंज्ञाशाणयोः ॥ तेप्रोक्षपदानां ॥ छद्मगसिध्वंतेपूर्वपदस्यच ॥ अनुशतिकादीनांच २ ॥ देवताद्वंद्वेच ॥

सू॰ पा॰ नेंद्रस्यपरस्य ॥ दीर्घाच्चवरुणस्य ॥ प्राचांनद्यांते ॥ जंगमलधेनुबलजं
तस्यविभाषितमुत्तरं ॥ अर्धर्चपरिमाणस्यपूर्वस्यतुचा ॥ ततः परस्य
प्रवाहणस्यढे ॥ तत्प्रत्ययस्यच ॥ तत्रः शुचीश्वरक्षेत्रेज्ञकुशलनिपुणा
नां ॥ यथातथयथापुरयोः पर्यायेण ॥ हलस्तोरिण्णलोः ॥ आतोयङ
कृचिणकृतोः ॥ नोदात्तोपदेशस्यमान्तस्यानाचमेः ॥ जनिवध्योश्च ॥
आतश्चोपसर्गेकूयीक्ष्माय्यातां पुङ्णौ ॥ शाछासाह्वाव्यावेषांयक ॥ हेरंब
वाविधूञ्नेजुक् ॥ लीलोर्नुग्लुकावन्यतरस्यांस्त्रेहविघातने ॥
७१

मियोहेतुभयेषुक् ॥ चास्कायोवः ॥ शादेरगतोनः ॥ रुहः पोन्यतरस्यां ॥
प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यातइदाप्यसुपः ॥ नयासयोः ॥ एदीचांनतस्था
नेयकपूर्वायाः ॥ मस्त्रेषाजाद्यादास्वानल्पूर्वाणामपि ॥ अभाषि
तपुंस्काच्च ॥ आदाचार्याणां ॥ वसेकः ॥ इसुसुक्तान्तात्कः ॥ चजोः
कुघिण्यतोः ॥ न्यङ्क्वादीनांच ॥ तोहेतञ्जिन्निषु ॥ अभ्यासाच्च ॥
हरचङि ॥ सन्लिटोर्जेः ॥ विभाषाचेः ॥ नक्रादेः ॥ अजिव्रज्योश्च ॥
२ भुजन्युञ्जाः पाण्युपतापयोः ॥ प्रयाजानुयाजोयज्ञाङ्गे ॥

सूत्रा- वंचेर्गतौ॥ ओकउचःके॥ एयआवश्यके॥ यजयाचरुचप्रव
७२ चर्चश्च॥ वचोशब्दसंज्ञायां॥ प्रयोज्यनियोज्यो शक्यार्थे॥ भा
ज्यमक्षेप॥ घोर्लोपोलेटि वा॥ ओतःश्यनि॥ क्षस्याचि॥ लुग्वाऽऽ
दिलिहगुहामात्मनेपदेदंते॥ शामामष्टानांदीर्घश्यनि॥ श्विडुक्रोशनाचमांशि
ति॥ क्रमःपरस्मैपदेषु॥ दृशेर्गमियमांक्ङितिलोपः॥ पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्दृश्यर्तिस
तिशदसदांपिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यर्च्छधौशीयसीदाः॥ हाजनोर्जा हरब
घादीनां ह्रस्वः॥४॥ मीनातेर्निगमे॥ मिदेर्गुणः॥ जुसिच॥ सार्वधा ७२

तुकार्धधातुकयोः॥ जाग्रोविचिण्णलङित्सु॥ पुगंतलघूपधस्यच॥
नाभ्यस्तस्याचिपितिसार्वधातुके॥ सृस्मृवोस्तिङि॥ उतो वृद्धिर्लुकि
हलि॥ ऊर्णोतेर्विभाषा॥ गुणोर्तिसंयोगाद्योः॥ तृणहइम्॥ ब्रुवईट्॥ यजादि
तुरुस्तुशम्यमःसार्वधातुके॥ असिसिचोकृति॥ बहुलंछंदसि॥
रुदादिभ्यःसार्वधातुकेनिट्॥ अतोहेः॥ गमेर्गालवयोः॥ अदःसर्वेषां॥५॥ अतो
दीर्घोयञि॥ क्ङिति च॥ बहुलंछंदसि शायजपि॥ ओसिच॥ आडजा
दीनां॥ संबुद्धौच॥ अंबार्थनद्योर्ह्रस्वः॥ ह्रस्वस्यगुणः॥ जसिच॥

ऋतादिः सर्वनामस्थानयोः॥ घेर्ङिति॥ आण्नद्याः॥ याडापः॥ सर्वनाम्नः स्याड्ढ्रस्वश्च॥ विभाषाद्वितीयातृतीयाभ्यां॥ ङेराम्नद्यामीभ्यः॥ इदुद्भ्यां ओत्॥ अच्घेः॥ आङोनास्त्रियां॥ ६॥ देविकादेवतास्कायोभुजमीनातरतारदीर्घिविंशतिः॥ इतिसप्तमस्यतृतीयःपादः॥ ओच्च्छ्रुपधायाह्रस्वः॥ नाग्लोपिशास्वृदितां॥ भ्राजभासभाषदीपजीवमीलीपीडामन्यतरस्यां॥ लोपःपिबतेरीच्चाभ्यासस्य॥ तिष्ठतेरित्॥ जिघ्रतेर्वा॥ उर्न॥ नित्यंछंदसि॥ दयतेर्दिगिलिटि॥ ऋतश्चसंयोगादेर्गुणः॥ ऋच्छत्यृ॰ हरेब ७३

तां॥ सृद्दृशोर्ङ्क्वौवा॥ कृणः॥ नकृपि॥ आपोन्यतरस्यां॥ ऋहशोर्ङिगुणः॥ अस्तेर्भूः॥ ब्रुवःपञ्चानामादित आहोब्रुवः॥ पचःपुम्॥ वचउम्॥ ३॥ शीङःसार्वधातुकेगुणः॥ अयङ्यि क्ङिति॥ उपसर्गाध्वस्कोर्हतेः॥ एतेर्लिङि॥ अङ्सार्वधातुकयोर्दीर्घः॥ चोच॥ रीङृतः॥ रिङ्शयग्लिङ्क्षु॥ गुणोर्तिसंयोगाद्योः॥ यङिच॥ इण्घाध्मोः॥ अस्यचो॥ क्वचिच॥ अशनायोदन्यधनायासु बुभुक्षापिपासागर्धेषु॥ नञ्छन्दस्यपुत्रस्य॥ दुरस्यदुर्विणस्यदुर्मित्रिषण्यतिरिषण्यति॥ अश्वाघस्यात्॥ देवसुम्नयोर्यजुषिकाठके॥ कम

सूत्रपा॰ ध्वरष्टनस्यर्चिलोपः॥ द्यतिस्यतिमास्थामित्तिकिति॥ २॥ शाछोरन्य
तस्याम्॥ दधातेर्हिः॥ जहातेश्च क्ति॥ विभाषाछंदसि॥ स्कधिनवस्कधि तनेम
धितधिक्षधिषीयच्च॥ दोददोघोः अन्यउपसर्गात्॥ अपोभि॥ सस्यार्धधा
तुके॥ तासस्त्योर्लोपः॥ रिच्च॥ हएति॥ ईवर्णयोर्धीदीधेवीटोः॥ सविमीमाधुर
मलभशकपतपदामच इस्॥ आपृज्ञप्यृधामीत्॥ दंभइच्च॥ मुचो
कर्मकस्यगुणोवा॥ अत्रलोपोभ्यासस्य॥ ह्रस्वः॥ हलादिःशेषः॥ ३॥ होंब
शर्पूर्वाःखयः॥ कुहोश्चुः॥ नकवतेर्यङि॥ क्ङिच्छंदसि॥ दाधार्तदधर्ति॥ ४

दाधर्षिबोभूतु तेतिक्तेलर्ष्यापनीयणंसंसनिष्यदत्कृत्रिक्तनिक्तद
द्रिस्रदद्विधतोदविद्युतन्नस्रितः सरीस्रपतंवरीवृजन्मर्ज्यागा
नीगंतीतिच॥ उरत्॥ द्युतिःस्वाप्योःसंप्रसारणं॥ व्यथोलिटि॥ दीर्घइणः किति॥ अतोऽादेः॥ नस्मान्नुट्टिहलः॥ अश्नोतेश्च॥ भवते
रः॥ सूसूदेतिनिगमे॥ निजांत्रयाणांगुणःश्लौ॥ भृजामित्॥ अ
र्तिव्यधत्योश्च॥ बहुलंछंदसि॥ संयतः॥ ओःपुयण्ज्यपरे॥ ४ स्रव

सूत्रा- तिश्रणोतिइवतिंपूवति-च्यवतीनांवा॥ ऋणोयङ्लुकोः॥ दीर्घाङ्गितः॥
१७५ नीग्वंसुस्वंसुध्वंसुभ्रंसुकसपतपदस्कंदां॥ नेगतोनुनासिकांत
स्य॥ जपजभदहदशभंजपशांच॥ चरफलोश्च॥ उत्परस्यातः॥ ति
च॥ रीरद्रुपश्रुस्यच॥ रुग्रिकोवलुकि॥ ऋतश्च॥ सन्वल्लघुनिचङ्
परेनग्लोपे॥ दीर्घलघोः॥ अस्मद्युत्तरपथदस्तृस्यशां॥ विभा
षावेष्टिचेष्ट्योः॥ ईचगणः॥ ण्यक्षत्रियार्षञितोयूनस्तिः॥
॥ इतिसप्तमस्यचतुर्थःपादः॥ ॥समाप्तोध्यायः समाप्तः॥ श्री ॥ १७५

हरिहि०॥ सर्वस्यहे॥ तस्यपरमाम्रेडितं॥ अनुदात्तंच॥ नित्य
वीप्सयोः॥ परेर्जिना॥ प्रसमुपोदःपादपूरणे॥ उपर्यध्यधसः
सामीप्ये॥ वाभ्यारेमाभिनस्त्वासूयासंमतिकोपकुत्सनभ
र्त्सनेषु॥ एकंबहुव्रीहिवत्॥ आबाधेच॥ कर्मधारयवदुत्तरेषु॥ प्र
कारेगुणवचनस्य॥ अह्नष्टखोरेव्यतरस्यां॥ यथा
स्वेयथायथं॥ दूरंरहस्यमर्यादावचनेषु॥ क्रमणेऽनुपात्रप्रयो

गामिव्यक्रिषु॥ पदस्या॥ परात्॥ अनुदात्तं सर्वमपादादौ॥ अ[illegible]
तस्य च॥ यज्ञ्भरस्मदो: षष्ठी चतुर्थ्यर्द्वितीयास्थयोर्वान्नावौ॥
बहुवचनस्य वस्नसौ॥ तेमयावेकवचनस्य॥ [illegible]
था याः॥ नचवाहाहैवयुक्ते॥ पश्यार्थैश्चानालोचने॥ [illegible]
याः प्रथमायाविभाषा॥ तिङो गोत्रादीनि कुत्सनाभीक्ष्ण्ये [illegible]
तिङः तिङः॥ नलुटि॥ नियोगेर्थे यद्रिहंतकृद्विनेच्चेद्यु[illegible]
त्र यत्नः॥ नहप्रत्यारंभे॥ सत्यप्रश्ने॥ अंगात्प्रातिलोम्ये॥

ORIAL

च॥ छंदस्यनेकमपि साकांक्षं॥ यावद्यथाभ्यां॥ पूजायामनंतरं॥ उप
सर्गव्यपेतं च॥ तुपश्यपश्यतोहैःपूजायां॥ अहोच॥ २॥ शेषे विभाषा॥ पु
राक्रियायामीक्षायां॥ नन्वित्यनुज्ञैषणायां॥ किंक्रियाप्रश्नेनुपसर्गमप्रति
षिद्धं॥ लोटि विभाषा॥ एहिमन्येप्रहासेलृट्॥ जात्वपूर्वं॥ किंवृत्तंच चिद्वृत्तं॥
आहोउताहोचानंतरं॥ शेषे विभाषा॥ गत्यर्थलोटाल्लृण्न चेत्कारकं सर्वान्यत्॥
लोट्च॥ विभाषितंसोपसर्गमनुत्तमं॥ हंतच॥ आ
मंत्रितमनंतिके॥ यद्धितुपरंछंदसि॥ चनचिदिवगोत्रा

दितद्धितोप्यिङितेष्वगतेः॥ -वादिषु-च॥ -चवायोगेप्रथमा॥ हेतिक्षियायां॥३॥
अहेतिविनियोगे-च॥ -चाहलोपएवेत्यवधारणं॥ -चादिलोपेविभाषा॥
वेवावेति-च-छंदसि॥ एकान्याभ्यांसमर्थाभ्यां॥ यद्वृत्तान्नित्यं॥ पूजना
त्पूजितमनुदात्तं कृत्यादिभ्यः॥ सगतिरपिति॥ कुत्सने-च-सुप्यगोत्रादौ
गतिर्गतौ॥ तिङि-चोदात्तवति॥ आमंत्रितंपूर्वमविद्यमानवत्॥ ना हरेव
मंत्रिते समानाधिकरणे सामान्यवचनं॥ विभाषि तंविशेषवच्च
नेबहुवचनं॥४॥ सर्वस्यबहुवचनस्यशेषे हेतिचतुरर्थे॥ अनुप्रदाः॥ ७७

ॐ पूर्वत्रासिद्धं॥ नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुविधिष्वित्ति॥ नमुने॥ उदा
त्तः स्वरितयोर्यणः स्वरितोनुदात्तस्य॥ एकादेशउदात्तेनोदात्तः॥ स्वरितो
वानुदात्तेपदादौ॥ नलोपः प्रातिपदिकांतस्य॥ नडिसंबुध्योः॥ मादुप
धायाश्चमतोर्वोयवादिभ्यः॥ क्षयः॥ संज्ञायां॥ आसंदीवदष्ठीवच्चक्रीव
कक्षीवद्बृहन्नग्न्यक्षण्वत्॥ उदन्वानुदधौच॥ राजन्वान्सौराज्ये॥ छंदसी
रः॥ अनोकटू॥ नाद्वस्य॥ क्रयोरलः॥ उपसर्गस्यायतौ॥ त्रोयङि॥१॥
अचिविभाषा॥ वरेश्वघांकयोः॥ संयोगांतस्यलोपः॥ राजसस्य॥ धिच॥

झलो झलि॥ ह्रस्वादंगात्॥ इटईटि॥ स्कोः संयोगाद्योरंतेच॥ चोः कुः॥
होढः॥ ढ्रेढधनोर्भः॥ वाड्ढ्रुमुहष्णुहष्णिहां॥ नहोधः॥ आहस्थः॥ ब्रश्व
भ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजछशांषः॥ एकाचोबशोभष्झषंतस्यस्धोः॥
दधस्तथोश्च॥ झलांजशोंतेः॥ झषस्तथोर्धोधः॥ षढोःकसि॥ रदा
भ्यांनिष्ठातोनःपूर्वस्यचदः॥ संयोगादेरातोधातोर्यण्वतः॥ क्वादिभ्यः॥
ओदितश्च॥ क्षियाशीर्घात्॥ रयोस्यर्तौ॥ अंचेर्नयादानो॥ दिवीवि हेरंव
र्जिगीषायां॥ निर्वाणोवातो॥ शुषःकः॥ पन्वोवः॥ क्षायोमः॥ अस्यान्य

तरस्यां॥ अनुपसर्गात्फुल्लक्षीबकृशोल्लाघाः॥ नुदविदोंत्रीग्रहीभ्योन्य
तरस्यां॥ नाध्याख्यां मूर्छिमदां॥ विशोभोगप्रत्ययथोः॥ भिनत्तिशकलं॥
ऋणमाधमर्ण्ये॥ नसनानिषनानुनदूतसूनगूर्तानिछंदसि॥
क्विन्प्रत्ययस्यकुः॥ नशेर्वा॥ मोनोधातोः॥ स्वोश्व॥ सस्रुषोसः॥ अवयाः
श्वेतवाः पुरोडाश्व॥ अहन्॥ रिरिक्षि॥ अस्तृभूधरवरिशुभ्यथाछं
दसि॥ मुवश्वमहाव्रतेः॥ वसुस्रंसुध्वंस्वनडुहांदः॥ तिप्यनसेः॥
सिधिधातोरूर्वा॥ दश्वाविसयधायादीर्घइकः॥ हलिचाउपधायांच॥

नमकुर्वुरां॥ अदसोसेर्दादुदोमः॥४॥एतरर्द्धुचचने॥ वाक्यस्यटेः॥
पुनउदात्तः॥प्रत्यभिवादेश्शूद्रे॥ दूराद्धूते च॥हेहैप्रयोगेहेहयोः॥गुरो
रनोन्त्यस्याप्येकैकस्यप्राचां॥ओमभ्यादाने॥ये यज्ञकर्मणि॥प्रण
वष्टेः॥याज्यांतः॥ब्रूहिप्रेष्यश्रौषडावहानामादेः॥अश्रीलेषणेष
रस्य च॥विभाषाष्टष्टप्रतिवचने हेः॥निगृह्यानुयोगे च॥भाम्रेडितं
भर्त्सने॥अंगयत्रंतिऊकांक्षं॥विचार्यमाणानां॥सर्वेषुभाषायां॥प्र
तिश्रवणे च॥अनुदात्तंप्रश्नांताभिपूजितयोः॥५॥विदिनिवोपमार्थेप्रयु

ज्यमाने॥उपरिस्विदासीदितिच॥ स्वरितमांम्रेडितेसूयासंम
तिकोपकुत्सनेषु॥क्षियाशीःप्रैषेषुतिङाकांक्षं॥अंत्यस्याधिम्र
भाख्यानयोः॥पुनावेवद्रुतौ॥एचोम्रह्यस्वाद्राङ्गतेपूर्व
स्यार्धस्यादुत्तरस्येदुतौ॥तयोर्यावचिसंहितायां॥६॥पूर्व
त्रासिद्धेदानंसन्नतेरिदित्यष्टौ॥ इत्यष्टमस्यद्वितीयःपादः॥
मतुवसोरूसंबुद्धौछंदसि॥अत्रानुनासिकःपूर्वस्यतुवा॥आ
तोटिनित्यं॥अनुनासिकात्परोनुस्वारः॥समःसुटि॥युमः

खय्यम्परे॥ नश्छव्यप्रशान्॥ उभयथर्क्षु॥ दीर्घादटि समान
पादे॥ नृत्ये॥ स्वतवान्पायौ॥ कानाम्रेडिते॥ ढ्रोढे लोपः॥ रोरि॥
खरवसानयोर्विसर्जनीयः॥ रोः सुपि॥ भो भगो अघो अ
पूर्वस्य योशि॥ ओर्लुप्तयत्वतरः शाकटायनस्य॥ ओयः शाक
ल्यस्य॥ अतोगार्ग्यस्य॥ थ॥ उञि च पदे॥ हलि सर्वेषां॥ मोनुस्वारः॥ मांबर
रः॥ नश्चापदान्तस्याझलि॥ मोऽनुस्वारः॥ हे मपरे वा॥ नप
रे नः॥ ङ्णोः कुक्टुक्शरि॥ ङः सिधुट्॥ नश्चापदान्तस्य झलि॥ मोऽनुस्वा
रः॥

स्वादिष्वसर्वनाम्नः स्यादौ॥ मय उञो वो वा॥ विसर्जनीयस्य सः॥ खरि च
विसर्जनीयः॥ वाशरि॥ कुपोः कँपौ च॥ सोयमादेशः॥ इणः षः॥
नमस्कारस्वाहास्वधालंवषड्योगाच्च॥ इदुदुपधस्याप्रत्ययस्य॥ तिरसो
न्यतरस्याम्॥ द्विस्त्रिश्चतुरिति कृत्वोर्थे॥ इसुसोः सामर्थ्ये॥ नि
त्यं समासेनुत्तरपदस्थस्य॥ अतः कृकमिकंसकुंभपात्रकुशा
कर्णीष्वनव्ययस्य॥ अधःशिरसीपदे॥ कस्कादिषु च॥ ७ छंदसि

सू॰ या॰ ८१ वाभ्यामिति योः॥ कः करत्करतिकृधिकृतेष्वनदितेः॥ पंचम्याः परावध्यर्थे॥ पातौ च बहुलं॥ षष्ठ्याः पतिपुत्रपृष्ठपारपदपयस्पोषेषु॥ दृङायावा॥ अयदांतस्यमूर्धन्यः॥ सहेः साडः सः॥ इण्कोः॥ नुम्विसर्जनीयशर्व्यवायेपि॥ आदेशप्रत्यययोः॥ ३॥ सिवसिधसीनां च॥ ३॥ स्तोतिण्योरेवषण्यभ्यासात्॥ सस्सिहेरेव दिस्वदिसहीनां च॥ प्राक्सितादुव्यवायेपि॥ स्थादिष्वभ्यासेनचाभ्यासस्य॥ उपसर्गात्सुनोतिसुवतिस्यतिस्तौतिस्तोभ ८१

तिस्थासेनयसेधसिचसंज्ञयोर्जां॥ सदिरप्रतेः॥ स्तम्भेः॥ अवाच्चालंबनाविदूर्ययोः॥ वेश्वस्वनोर्भोजने॥ परिनिविभ्यःसेवसितसयसिवुसहसुटुस्तुस्वंजां॥ सिवादीनांवाड्व्यवायेपि॥ अनुविपर्यभिनिभ्यःस्यन्दतेरप्राणिषु॥ वेस्कुंदेरनिष्ठायां॥ परेश्च॥ परिस्कंदःप्राच्यभरतेषु॥ स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्निविभ्यः॥ वेस्कभ्नातेर्नित्यं॥ इणःषीध्वंलुङ्लिटांधोंगात्॥ विभाषटः॥ समासंगुक्लोःसंगः॥ ४॥ भीरोस्थानं॥ अग्नेस्तोमसोमाः॥ ज्योतिरायुषस्तोमः॥

PAGE(S)MISSING

NOT AVAILBLE

83

सूः पा· मातृपितृभ्यांस्वसा॥ मातुः पितुर्भ्यामन्यतरस्यां॥ अभिनिसस्तनः
शब्दसंज्ञायां॥ उपसर्गात्प्रादुर्भ्यामास्तिर्यच्परः॥ सूविनिर्दुर्भ्यः सू
पिसूतिसमाः॥ निनदीभ्यांस्नातःकौशले॥ सूत्रंप्रतिष्णातं॥ कपि
ष्ठलोगोत्रे॥ प्रष्ठोग्रगामिनि॥ इक्षासनयोर्विष्टरः॥ छंदोनामि
च॥ गवियुधिभ्यांस्थिरः॥ विकुशमिपरिभ्यस्थलं॥ अंबांबगो
भूमिसव्यापद्वित्रिकुशेकुशंकुमंजिपुंजिपरमेबर्हिर्दिव्याग्र
म्यस्थः॥ सूक्षमादिषुच॥ एतिसंज्ञायामगात्॥ नक्षत्रात्॥५॥

हिंकृमीना॥ आनिलोट्॥ नर्गदनदपतपदघुमास्यतिहंतियाति
वातिद्रातिप्सातिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषुच॥ शो
षोविभाषाकृखादावषातउपदेशे॥ अनितः॥ अंतः॥ २॥ उभो
साभ्यासस्य॥ हंतेरत्पूर्वस्य॥ वमोर्वा॥ अंतरदेशे॥ अयनंच॥
छंदस्यृदवग्रहात्॥ नश्चधातुस्कुंभ्रुंभ्योः॥ उपसर्गादृति॥ ह
त्यचः॥ णेर्विषे॥ हलश्चेजुपधात्॥ इजादेःसनुमः॥ वानिं स
निक्षनिंदां॥ नभाकृपूकृधिगमिप्याय्येषां॥ षात्पदांतात्॥

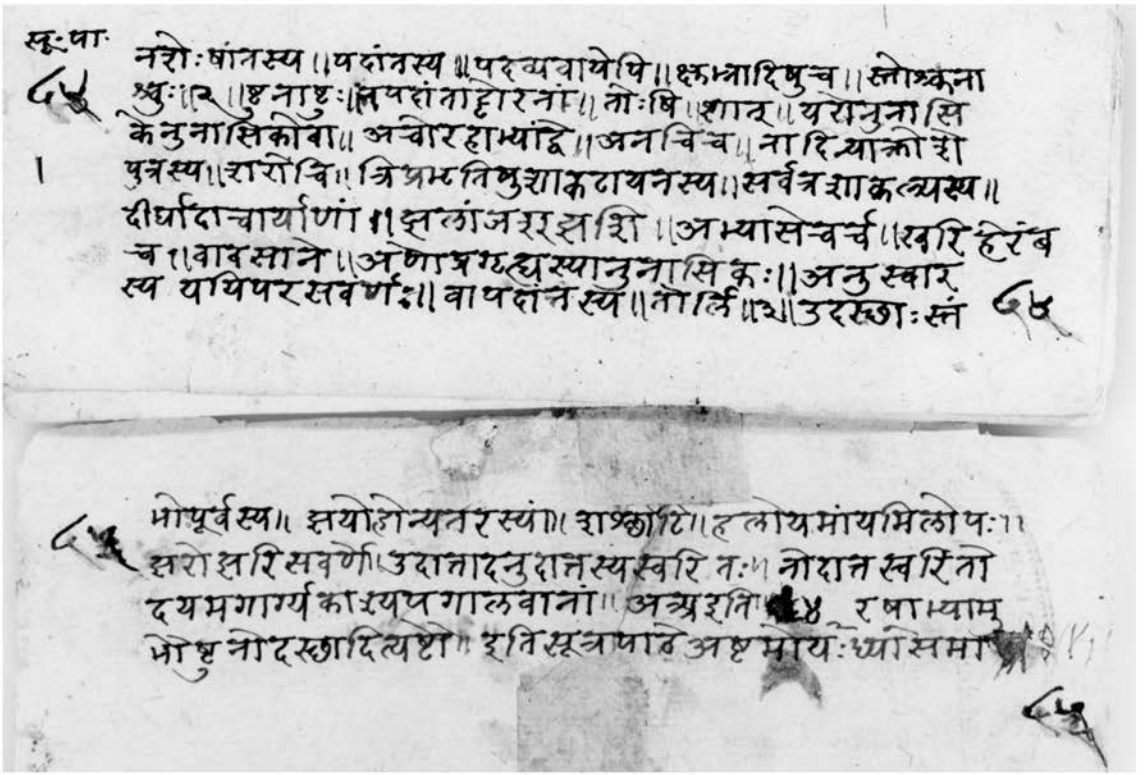

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June 2017

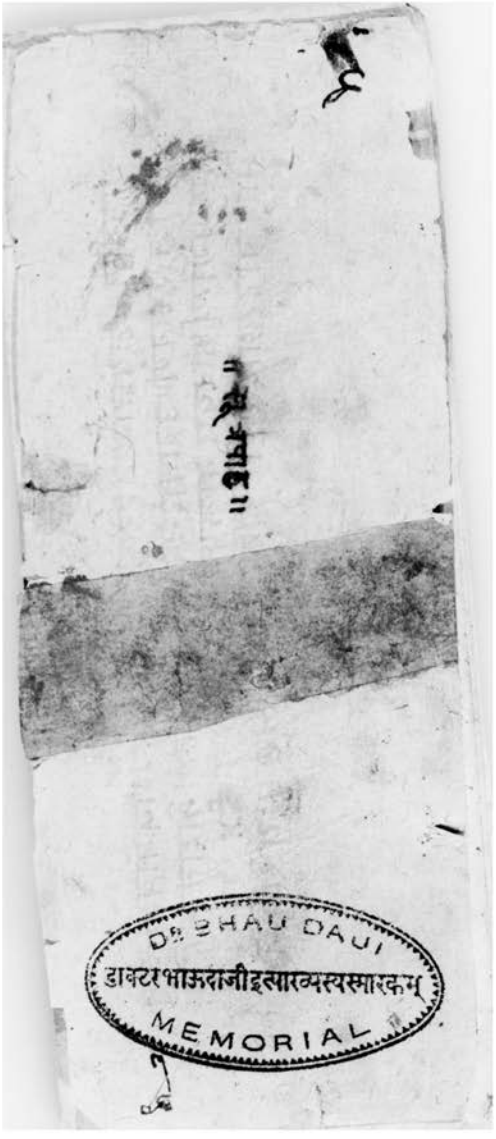
DR BHAU DAJI
डाक्टर भाऊदाजी इत्यारव्यस्यस्मारकम्
MEMORIAL